

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK JÓVÁN, BOGA KÁROLY, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augustus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közre, isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Az iskolai takarékpénztárakról.

(Válaszúl dr. Szász Bélának.)

I.

Mintha még most is csengene fülemben a zaja azoknak a riadó éljeneknek, hatalmas tapsoknak s a végén egész viharként felzúduló, csaknem ellenmondás nélküli, általános helyeslésnek s tetszésnyilatkozatoknak, melyeket helybeli tudomány-egyetemünk egyik érdemes tanára, dr. Szász Béla tisztelt barátom, egy évvel ezelőtt épp-e ezen tereben s ugyanezen tisztelt közgyűlés színe előtt „Az iskolai takarékpénztárakról“ tartott s azok intézményét mind ethikai, mind nevelés-tani szempontból nemcsak helytelenítő, hanem határozottan el is ítélő felolvasásával*) aratott.

Elevenen emlékezem arra is, hogy tisztelt felolvasónk nyómos tárgyalása, sokhelyt nagyon erős érvelése mennyire mélyen meghatott, sőt nem egy helyt meg is döbentett engem is, ki pedig abban a meggyőződésben éltem már akkor is, hogy a vitatott intézményt teljesen helyteleníteni s egészen elítélni nem lehet.

Sőt bevallom azt is, hogy e nagy és komoly gondolatokat ébresztő s mély gondolkozásra való felolvasásnak több részletéért, különösen pedig időszerű megtartásáért, örömmel adóztam én is, nem nagyon zajos ugyan, hanem azért mégis szívből fakadó éljenzésemmel és ösztönszerű, tehát majdnem visszatartatlan tapsaimmal.

S mégis, habár sokak előtt nemcsak igen merész vállalkozónak, hanem olyannak is tűnhetem fel, mint a ki önmagával jó következetlenségbe, azért állok most itt, hogy oly ügy védelmére emeljem fel igénytelen bár, de komoly megfontolásból és — a mennyire ily dolgokban lehetséges — tiszta meggyőződésből fakadó szavamat, a melyről a hallott, nagy szabású értekezés után legalább érzélem-nyilvánításával — egy pár védő, avagy a végítélet kimondására bár egy kis időhaladékért eső felszólalás mellett is — majdnem egyhangulag nyilvánítá ki óriás többséggel a múlt közgyűlés: el van az már temetve úgy, hogy legalább a mi körünkben életre ugyan nem keltheti senki!

*) Megjelent a „Család és Iskola“ 1883. évi 18. 19-ik számaiban s mint különnyomat, „Megjegyzés“ czimű toldalékával, a kolozsmegyei tanító-testület kiadásában, Kolozsvárt, Stein Jánosnál 1883-ban. Ára 5 kr.

De tett ígéretemet, melyre pedig sok elfoglaltságom miatt komolyan csakis a legutóbbi napokban gondolhaték s a mely már csak ennélfogva is elég súlyos feladatot rótt rám, mégis be kell váltanom; és pedig nemcsak azért, mert szavammal könnyelműen nem játszhatom, hanem még inkább s legfőképpen azért, mert a beváltását — az adott szó szentségén kívül — még más komoly kötelesség is parancsolja.

E kötelességet pedig az róttá rám, hogy a mint a mostani válaszom tárgyát tevő értekezés nyomtatásban, sőt különnyomatban is megjelent szövegét még nagyobb figyelemmel olvastam át, mint a hogy — annak idején — sok helyt valóban magvas tömörségű, tehát kevésben is sokat mondó szavait hallgathatám: több oly gondolatra, eszmére és elvre bukkanék benne, melyeknek — csekély ítélő erőmmel — nemcsak helyes és igaz voltát vagyok kénytelen tagadni, hanem azt is ki kell róluk nyilvánítanom, hogy az elterjedésük, közhitelivé válásuk s esetleg megvalósulásuk sokkal, de sokkal merészebb kísérlet, veszélyesebb kocka-játék mind köznevelésünk ügyére, mind társadalmunkra nézve annál, mint a milyen lehet sokak szemében, az iskolai takarékpénztárak — elismerem: még ezután is eleget vitatható — intézménye.

Már csak ezekért is lehetetlen volt meg nem hallanom tehát a t. szerző kis értekezése végsorainak eme felhívását: „várom a kérdés másik oldaláról való kifejtését s az én gondolat menetem zárfolatát.“ (21. l.)

De kérdés: vannak-e benne valóban ilyenek?

Én úgy találtam, hogy vannak s néhányat közülök, hozzájuk fűzött megjegyzéseimmel, azonnal be is mutatok; míg a többiekre csak akkor térek, mikor majd — tehetségemhez képest — azokat a részeket czáfolom, a melyekben alkalmazva vannak.

Mindjárt a legelején (a 6. lapon) ott találtam péld. ezt: „a munka természetes aequivalense a vagyon.“

Ethikai szempontból talán igaz, vagy annak kel-lene lennie; de a legtöbbször nem az az életben, nem az a valóságban, hol bizony gyakran nem is lehet az. Nem; mert itt a kivitele igen sok esetben lehetetlent igényelne; az élet pedig, bármennyire szidják s gúnyolják is a bölcselők s póéták, annyira gyakorlatias, hogy nem igen futkos lehetetlenségek után. Ezért társadalmunkban, még eddig, még csak az sem igen valósulhatott meg, hogy egyenlő munkának egyenlő legyen az értéke, bére vagy jutalma. S valjon miért? Egsze-

rién már csak azért sem, mert igen sok esetben szinte eldönthetetlen, hogy mi tulajdonképpen az egyenlő munka. Igazságos emberek azt mondanák rá, hogy mind mennyiségileg, mind minőségileg *ugyanazon*, tehát *kétségtelenül teljesen egyenlő* erő alkalmazása, ráfordítása s felhasználása bizonyos célra. De mereven ezt alkalmazva az ítélethozásnál: hányszor ütne ki az ő ítéletük is, — különösen a gyengébb, gyakorlatlanabb vagy éppen ügyetlenebb munkásokra nézve, még sokkal méltánytalانبul, mint a rosznak mondott s rosznak tartott életé.

Gondoljunk csak arra, hogy vannak szerencsétlenek, kik testi s értelmi fogyatkozás, hiányos nevelés vagy gondatlan rászoktatás miatt, — tehát mind oly okokért, melyekért éppen nem ők felelősek s a melyeknek még a lassankénti elhárítása is csak kis részben függhet tőlük — tizszer annyi erő vagy ennek pótlására szánt idő ráfordítáival is alig végezhetik azt a munkát, mely csak úgy szakad az épek, jól neveltek s gyakorlottak kezében. Nős: igazságos volna-e, hogy ezek mindig csak a tizedrésnyi bért, jutalmat vagy fizetést kapják; s gyengeségük lehangoló, fárasztó s gyakran fájdalmas érzete mellett, még ez is gyötörje, sujtolja őket?

Ne feledjük azt se, hogy a gyakorlati életben a vagyon már csak azért sem lehet mindig természetes avagy csak megközelítő aequivalense se a munkának, mert ennek eredményére nagyban folynak be a viszonyok s körülmények is, melyek most emelik, majd csökkentik ugyanazon munka értékét, becstét. Ezért péld. a gazda s földmives, ha mindig egyenlő gonddal s fáradtsággal munkálna is meg földjeit, igen ritkán kaphatja verejtékeinek egyenlő jutalmát. Így van ez az ipar, kereskedelem s általában az emberi foglalkozások legtöbb terén is, mert ugyanazon mennyiségű és minőségű árunak itt is folyton változik és hullámzik az ára. Lehet ez az egyesekre nézve gyakran baj, sőt néha csapás; de a többségre, a nagy egészre nézve ez adja meg a természetes kiegyenlítést; mi mellett még az sem feledhető, hogy a bajok s csapások is nevelik az embert.

Útalnom kell arra is, hogy a kiváló tehetség, a lángész pillanatok alatt is alkothat s teremthet nagyot, remeket; de azért jutalmát nem köthetjük csak megtett fáradtságához, eltöltött idejéhez. Nem hallgathatom el azt sem, hogy sok munkának s különösen a szellemiek terén folytatottak javának, nem is lehet czélja s legfeljebb csak mellékes eredménye az anyagi haszon, a vagyonbeli gyarapodás. Persze, nem mondta ezt a szerző sem; hanem mondom én, hogy felemlíthessem vele azt is, hogy ez a hitvány élet a legtöbb esetben, akár előbb, akár később, de itt is megadja a méltányos kiegyenlítést; meg: az alkotó lélek nagy és nemes gyönyöröket élvező, jó érzetében s az embertársak több tiszteletében, nagyobb becsülésében.

S mit is tehetne egyebet? . . . Hiszen minden egyes munkánál s az ő alkotásai minden neménél, darabjánál csak nem mérlegelheti egész milligrammokig, hogy mi ebből tisztán és kizárólag a te érdemed s viszont mi és mennyi az isten és a természet ingyen adománya, a kortársak vagy elődök ráhatása, öröksége; mi és mennyi a hajlam, a hangulat eredménye, vagy éppen a véletlen s talán a szeszély játéka.

Mindezekre s még sok efélére gondolva, lehetetlen el nem ismernünk s meg nem nyugodnunk azon, hogy bizony lehet tesz az élet, ha igazán megérti s a mennyire csak lehetséges, mindig igazságosan váltja is be az írás ezen szavát, ígérését: „méltó a munkás a maga bérére!“

Soká időztem egy egyszerű idézetnél, de tennem kellett, mert az a sarkétel vagy elv, a melyről szólék, több változatban s rája alapított merész következtetésben, vörös fonalként húzódik tisztelt ellenfelemnek csaknem az egész felolvasásán keresztül.

Ime egyike e változatoknak, sőt — szerintem — merész következtetéseknek: „*a jogos tulajdon ott kezdődik, a hol megmunkált értéként, verejtékkel megszerzett vagyonként kerül birtokunkba.*“ (15. l.)

Álljunk meg kissé e mellett is, hogy elmélkedhessünk felette!

Mi engem illet, pusztán ezen idézetből teljességgel nem olvasnám ki azt, mit a hamar itélni szeretők könnyen olvashatnak, vagy legalább okoskodhatnak ki belőle, azt t. i. hogy mind az, a miért nem saját verejtékünk hullott s nem saját muukánk gyümölcse: nem is jogos tulajdonunk.

Nem; mert magam még fel sem merem tenni a szerzőről, hogy oly értelmet kívánt volna adni vagy tulajdoníttatni ama szavainak, mely az öröklött, de annak időczeni becsületes munkával szerzett vagyontól, s még éppen a szülőktől öröklött ily vagyontól is, teljesen megtagad s elzár minden jogosságot. Hisz jobban tudja ő nálamnál, s e tisztelt gyülekezetnek még igen sok más tagjánál is; hogy mennyire csökkentené, bénítaná a szülők nemes gondoskodását, hasznos és üdvös tevékenységét az, ha valamely communisticus v. socialisticus törvényhozásnak sikerülne valaha teljesen elvitatnia, elvennie tőlük a jogot, avagy csak a reményeséget is arra, hogy szerette gyermekeiknek — a részökbe minél teljesebb mértékben megadott, jó nevelésen kívül — egyebet is adhassanak s hagyhassanak abból, a mit magok igaz munkával, becsülettel szereztek.

Sőt tovább megyek: teljességgel nem hiszem tisztelt barátomról azt sem, hogy — akár jelen, akár az általunk már legalább sejtethető, közel jövőbeli társadalmi viszonyokra s szervezetekre gondolva — megadhatná s megadná a jogot bármely államnak s állami hatalomnak csak arra is, hogy oly vagyont konfiskáljon el akárminő nemesebb célra vagy közzjóra a szülőktől, a melyről *úgy*, köztudomás szerint tisztán állhat ugyan sokak előtt, hogy nem igaz uton szereztetett; hanem ez a köztudat perrendszerű bizonyítással még nincs megerősítve, s így habár „*ebül is gyült a szerdek*“, de jogos igényt a gyermekon s törvényes örökösökön kívül, még sem formálhat hozzá senki sem.

Mert: hiszen rég megtanulhattuk mi már egy nagy és bölcs királyunk intézkedéséből, hogy az apák büneért lakoltatni az ártatlan gyermekeket s maradékokat: teljességgel nem méltányos, nem jogos; mihez mi, illő hálával, hozzágondolhatjuk még azt is, hogy nem volna sem szép, sem helyes: megfosztani emezeket attól, hogy némi-nemüképpen jóvátehessek s éppen a tőlök nyert eszközök által tehessék jóvá azt, mit amazok vétkeztek, hibáztak.

Ismétem: mindezek megengedését, illetőleg kizárását teljességgel fel nem tehetem sem a bölcselő, sem a költő Szász Béláról. De előttem most nem a költő s nem a bölcselő áll, hanem az a kis értekezés, a melynek 7-ik lapján szóról-szóra ezeket olvasom:

„Csak azt kell még *kiemelnünk*, hogy a *vagyont*, ilyen (ethikai) értelemben vett méltatásánál, csak és kizárólag mint a munka aequivalensét tudjuk tekinteni, mint olyan tényezőt, a melynek az *egyénhez való viszonyában* csak annyiban fogadható el ethikai jelentősége,

a mennyiben a munkának, az erkölesi, értelmi, vagy phisicai munkának az eredménye; mert *egyéniségünk valóban kiegészítő részévé* csak az által válhatik, hogy **egyéni actióink productuma**, — más különben nem lévén egyéb, mint *a véletlen sors, vagy a mások ingyen ajándéka, oly egyénileg ki nem érdemelt előny, a mely mint privilegium, az emberiség egyenlő-joguságának elvén ejt igazságtalan csorbát.*“ (7. 1.)

Nó már, tisztelt közgyűlés, ha ezt mereven alkalmaznák az életre: én merem mondani, hogy nem sok vagyon maradhatna benne meg azok kezén, a kikén van; mert a meglevő tulajdonosokra bizony mindössze is nem sok abból „egyéni actióik productuma.“ Amde arra, a mit ez alapon elperelnének, elkönfiskálnának, mi joggal tenné reá kezét az állam, a társadalom, vagy bármely socialista szövetség? Hiszen, az egyesénél még tágabb értelemben vett egyéni actioik productumául is, vajmi keveset mutathat s mutatand fel, még a késő jövőben is, eme nagy factorok bármelyike is!

Nem Szász Béla t. barátomnak, hanem a magunk javára, ajánlom azért mindnyájunknak, hogy észben forgatva a Göthe bölcs mondását „*grau ist alle Theorie*“, ne játszodjunk az elméletekkel; s bármi merész vágyak s ábrándokért is, ne fessük falra az ördögöt, mert bizony megjelenik, s ha megjelent, keservesen fogjuk megismerni, hogy valóban *ördög!*

El ne feledjük azt se, hogy ha mindazt, a mi nem egyéni actioink productuma, elvitatnák, elvonnék tőlünk: *még* — a vagyon hozzágondolása nélkül képzelt — *egyéniségünkéből is édes kevés maradna meg*; mert még *így meg tisztítva, azaz pusztán csak a testi, szellemi és lelki javakra szorítva is az egyéniség fogalmát* — sok van ebben abból, a mi csak öröklött, átvett, vagy észrevétlenül ránk lehelt s belénk lopott valami.

Am azért ezeket tőlünk el nem vitathatják, ha mind vitatkoznak s perelnek is a fölött, hogy mi tulajdonképpen az az „En.“ De a míg ezeket el nem vehetik, sőt ezekre nézve az öröklés és átsajátítás jogosultságát még nyíltan be is vallják s elismerik: mindaddig nem találhatnak igaz jogczímet még a communisták v. socialisták sem arra, hogy elvegyék még az édes gyermekektől is az igaz, apai s anyai örökséget, vagy minden polgártól, illetőleg szövetségi tagtól mindazt, a mi nem kizárólag saját törekvése, munkája, küzdelme, szóval nem egyéni akciója eredménye.

Pedig — mint már jeleztem — ezekben is van s lesz is örökre „véletlen sors vagy mások ingyen ajándéka;“ van és lesz „*oly egyénileg ki nem érdemelt előny,*“ melyekre — kivált nem sokkal gondoló s még kevesebbet félthető tömegeknek — könnyű rálátniok, ráolvasniok, hogy veszélyes „privilegium“, mely „*az emberiség egyenlő-joguságának elvén ejt igazságtalan csorbát.*“

Nekik — könnyű! De komolyan gondolkozó embernek juthat-e valaha komolyan észébe ilyesmi: csak-hogy kiköszöröljük azt az „*igazságtalan csorbát*“ (s talán, hogy készítsünk még több éles kardot ennek a világnak, mint a mennyije már van) vegyük el a széptől szépségét, az éptől épségét, az erőstől erejét; bátorságát a bátortól, esztét az okostól és eszestől, sőt még az erényestől is azt, a mi őt erényre segíti, erényében megtarthatja.

Kemény háborúskodás, nagy vérontás után, ily módon, s kivált ha még valami csodatevő s mindenható *alvilági istenek* is jönnének segítségünkre, pillanatokra talán meg lehetne teremtenünk a teljes egyenlőséget s

következőleg a teljes „*egyenlő-joguság*“-ot is; de irigysége, bosszuja vagy éppen káröröme kielégítésén kívül, alig nyerne benne s általa valaki valamit, hanem igenis vesztenének (hogy szerénytelenül ne szóljak csak magunkról) a legtöbben nagyon is sokat; az emberiség pedig elveszthetné mindazt, a mi nagyot, szépet, nemest eddig alkotott és kivivott.

Jól tudom, hogy Sz. B. tisztelt barátom, még zavaros álmában sem gondolt ilyenre, s annál kevésbbé jártatná „*imedten*“ e félen az esztét; de mondam már, nem vele van nekem bajom, hanem a kis könyvével. Ebből pedig, az engem kiválóan megdöbbsentett, eme súlyos szavak után: „*a jogos tulajdon ott kezdődik, a hol megmunkált értéként, verejtékkel megszerzett vagyónként kerül birtokunkba,*“ közvetlenül még ezeket is olvasám:

S az élet amugy is elég megkülönböztetést teszen, a tehetségek aránytalan elosztásával, a *születés, rang, földi javak hamis jogczimén*, minek hát már a kis gyermeket figyelmeztetni *ez igazságtalanságokra* s alkalmat nyujtam neki, hogy ezt a megkülönböztetést a maga javára interpretálhassa.“

Arról, a mi ez engem újra megdöbbsentett, kemény szavakból a gyermekekre vonatkozik, majd a maga helyén, csak később szölok; mert szerintem, még eddig, mégis van annyi elvitázhatatlan joga — vagy ha úgy tetszik, *előjoga* is — a születésnek, hogy halljuk előbb (ha meg sem is hallgatjuk) az öregeket!“

Véleményem szerint elég „*öreg*“ dolog, (a szokásos fogalom-társításnál fogva majdnem rámondtam: *öreg hiba*) pedig a bámulattal olvastam s még most is megdöbbsenne idéztem mondatban az, hogy a *születés, rang, földi javak: hamis jogczím, igazságtalanság.*

Ugyanaz a Szász Béla, vagyis inkább ugyanaz a kis könyv mondhatta ezt, a ki, illetőleg a mely még az iskolai takarékpénztárak ártatlan barátait is óva inti, hogy szeretett intézményök ajánlgatása „*indirect módon a communismus méltéjes eszméjét költheti ki melegeivel?*“

Ha csak hallottam volna, nem hinném; de mert olvastam is, még pedig közkézen forgó s *éppen néptanítók, népnevelők számára kiadott könyvecskéiből olvas-tam:* hinnem kell.

Hiszem; de mégis különösnek találom, hogy éppen abba, a mondatába írta belé a szerző, a mely így kezdődik: „(S) az élet amugy is elég megkülönböztetést teszen, a tehetségek aránytalan elosztásával.“ Különösnek, mert ily előzmény után könnyű lett volna, ha nem is belátnia azt, de legalább rágondolnia arra, hogy ha már éppen maga az élet — vagy mondjuk: a természet — vetette meg „*a tehetségek aránytalan elosztásával*“ az emberek közötti különbségek, sőt „*megkülönböztetés*“ alapját: magával a legyőzhetetlen étellel s a természet megváltoztathatatlan törvényeivel, hogy ne mondjam: az istennel kellene szembe szállanunk s megviaskodnunk, ha gyökeresen meg akarnók változtatni s teljesen fel akarnók forgatni mindazt, a mi a természet adta tehetségek aránytalan elosztásából verte ki magát s annak elháríthatatlan eredményeképpen fakadott. És ez önkéntelenül vezette volna rá őt arra is, hogy ez egészen természetes talajból és talajon még a legfojtogatóbb kuszó- és élődi növények, kártékony dudvák s fattyuhajtások is csak ott és addig nőhettek buján s a nemest is teljesen lenyűgözőleg, a hol és a míg, mint Tompa „*egy elbujdosott barátja után*“ irt, gyönyörű le-velében mondja — igazán „*csak a vad természet munkál(t) szabálytalan.*“ Tehát: a civilizatio áldásait most

aránylag elég háborítatlanul s biztosan élvező vagy legalább élvezhető földrészeket inkább csak az ó korban; egyebütt pedig s még napjainkban is csak a vad népek között.

Tovább haladva ez eszmélánczolat el nem tévesztendő s elutasíthatatlan irányán, lehetetlen be nem látnunk s el nem ismernünk, hogy arra, hogy az emberiség jobb része oda juthatott, a hol most áll, nagyban folytak be nemcsak a természet ingyen ajándékából aránytalanul osztogatott tehetségek, hanem még a születés, rang, sőt a földi javak emberei is. Mert: éppen ezen, teljesen soha meg nem változatható különbözőségénél fogva, hányszor ment s megy még ma is, és pedig most már gyakran *öntudatos kötelességérzettel*, segítségére az árcatlanul megtámadott, vagy igazságtalanul elnyomni akart gyengébbnek s gyávábbnak az erősebb és bátrabb; a tudatlannak, esztelennek, együgyűnek a felvilágosodott, eszes és okos; a szegénynek és szűkölködőnek a jómodu és gazdag. Vagy: hányszor és mennyit ébresztgették a munka és világosság idején is alvókat, tétleneket, sőt majdnem megdermetteket a virasztók, az ébren-látók s a hasznos munkában már javában izzadazók; hányszor emelte fel, sőt segítette éppen magához a nemtelent a nemes, a rabszolgát a szabad s néha, egy-egy krisztusi példaként, még a vétkeket s bűnöket is az ártatlan és érényes!

De mindez s több ehez hasonló nem így lett volna s nem folyhatna így még napjainkban sem, ha kezdettől fogva mindnyájan teljesen egyenlők lettünk volna vagy lennénk, mind földi, mind lelki összes javainkra, előnyeinkre nézve! Teljesen egyenlő tehetségekkel s javakkal megáldva, még több lett volna s lenné közöttünk a verseny helyett a versengés, az egyetértés és béke helyett a százféleluzás s háboruszkodás; s ha csak igazi angyaloknak nem alkottatunk vala, még több a testi s lelki létért vívott kemény küzdelem, véres tusa, melyben elhullhattunk volna tán mind, s mégis alig lett volna valami igazi vívmány s nemes diadal!

S hogy így lett volna vagy körülbelől így kellett volna lennie, nemcsak gyaníthatjuk, hanem emberileg el is gondolhatjuk abból, hogy ma is az erősek csak erősekké néznek igazi farkasszemet, a bátor gyalázatnak tartaná szembeállani a gyávával, a tudós nem vitatkozik a tudatlannal, a koronás czimerű vagy előkelő születésű még párba jára is nehezen kel a czimer-telennel alacsony sorsuval, — szóval ma is áll, a mit pedig már rég mondtak a rómaiak: „*figulus figulum odit.*“ (A fazakast gyűlöli a fazakas.)

Azért adjunk hálát, hogy nem lett minden más-keppen, mint a hogy van s mint a hogy — legalább alapjában s nagyjában — a természet törvényeinél fogva lennie kellett.

Szavaim azonban teljességgel nem azt teszik, hogy minden jól van úgy, a mint van, s hogy már jobban nem is lehetne semmi. Ellenkezőleg: abból, hogy sokat vívhattunk ki már eddig is, éppen reménységet s ösztönt kell merítenünk arra, hogy még többet érhetünk el ezután. Amde biztosabban érhetjük el az elérhetőket természetesen fejlődéssel, ugrás nélküli haladással!

Állapotunkhoz képest nem tarthatom pedig természetesen fejlődésnek s ugrás nélküli haladásnak azt, hogy a születést, rangot s földi javakat, — talán mert elfajulásaik s visszaéléseik néha még most is, de már a régihez képest sokkal ritkábban s szelidebb módon sér-

tenek és bántanak — ismerjük el s hirdessük „hamis jogcímek“-nek, „igazságtanságok“-nak, s következőleg: a mit csak tehetünk, tegyünk is meg mindent a mielőbbi teljes eltörlésükre s megsemmisítésükre.

Ne siessünk nagyon, mert könnyen elsiethetjük a dolgot; az elsiethetett munka pedig: elrontott!

A helyett tehát, hogy abba kapnánk: emlékezünk s gondolkozzunk inkább; mert ez könnyebben s biztosabban vezet okszerű és helyes cselekvésre, mint az ugrás és sietés.

S ha emlékezünk, lehetetlen elfelejtenünk, hogy kivált a mi hazánk s nemzetünk, ez a ma már elég szabad ország s meglehetősen demokratikus nemzet, a honfoglalástól kezdve egész mostanáig, mennyit köszönhet, s éppen az igaz jogvédelem s a lehető jogegyenlőség tekintetében is mennyit köszönhet, a születés, a rang s még a földi javak embereinek is. De kérdés: hogy tettek volna-e azok a magok idejében s a maga idején e hazáért és nemzetért annyit, a mennyit tettek, ha még csak gyaníthaták volna is, hogy a midőn eljő az a részokről is várva-várt idő, hogy végre szabadabban s biztosabban rendelkezhetik önsorsával e nemzet, majdnem első dolga lesz elvenni még jogos utodaiktól s örökösöiktől is mindazt az előnyt, a mit legtöbbszörre ők sem kaptak csak úgy ingyen adományként, hanem közülök is sokan küzdöttek szenvedtek, sőt még véreket is ontották érte.

És melyik társadalom jártatja efélen az esztét? Az, a melyik, ha egy kis egyesületet s társulatot szervez, avagy csak egy kis mulatságot s bált rendez is, okvetlenül előkelő embert, ha csak teheti, éppen magánást keres és fog az élére; az a melyben ha jól igyekszik, jól számít s kitarat a munkában, aránylag rövid idő alatt is, ur lehet s bizonyosan az is akar lenni a paraszt is; vagy az, melyben a legegyszerűbb földmivesnek s iparosnak a fia, ha tanult, dolgozott s mivelletté és hasznossá tudta tenni magát, lehet nemcsak pap, tanár, hanem főtisztviselő, országos képviselő, sőt miniszter is?!

De menne el csak az ily úton urrá s főtisztviselővé lett egyszerű fiúnak az apjához s anyjához, a születés- és rangadta előnyök eltörlését sürgetők közül bárki is, s kérdené meg tőlök: belényugosztok-e, hogy a szent jogegyenlőség nevében s javára elvegyük a fiatoktól rangját, czimét, méltóságát, s talán földi javai egy részét is, melyekből sok élhetetlent segíthetnénk, vagy éppen tarthatnánk el? — s bizony, nem tudom, hogy jönne ki onnan!

Feltehetjük azonban, hogy tisztességes helyről éppen is jöhetne ki, s még böles tanácsossal is megrakodva. A „nagyasszony“ például jó élénken s határozottan oda mondaná: „kaparj kurta s neked is lesz!“ De a „böles mérsékletű mester“, vagy „jámbor atyafi“ már csak a fejét vakarva panasználá: „hát ezért gyötörtünk, kinlódttunk, nélkülöztünk és szenvedtünk annyit, anyjokom!?”

Az efféléket pedig, még ha nem mondanák is, lehetetlen a szívünk hurján is meg nem hallanunk különösen nekünk, mostani *néptanítóknak*, *népnevelőknek*, a kik néha talán éppen a kenyeret egyedül adó eke mellől ragadjuk el a földmivesnek a fiát, a töke mellől a mesternek az inasát, csakhogy taníthassuk s nevelhessük.

Okkal-móddal jogosan tesszük ezt is; de akkor már minden ok nélkül követnénk el nagy jogtalansá-

got, ha arra tanítanók, avagy csak bátoritanók is őket: „gyüld az urat, mert különb mint te!” vagy „ne add meg s ne becsüld senkinek se az illő czimét s rangját, mert hiábanvalóság, hamis jogczim, igazságtalanság!”

Pedig, ha sokat hirdetgetik nekünk az eféléket, s hirdetik éppen még azok is, kik a socialistákat s communistákat szivből gyüldik s legalább tollal keményen is ostorozzák: eljuthatunk még tovább is, mert az eszme viszen s ragad-, el egész odáig, a hol már a Proudhon jól ismert mondása meredez előttünk és vigyorog ránk: „la propriété c'est vol“ = a tulajdon lo'ás!

Ettől, mint ijesztő rémtől (mert ha szegények vagyunk is, de nekünk is van még valami kevés félteni valónk!) talán már szívesen visszatérnénk. De kérdés: nem lesz-e késő; s valjon a tömeg, melyet idáig csábítottunk vagy akaratlanul is ragadtunk magunkkal, nem tól-e erőszakkal is még tovább, — hangosan kiabálva, követelve: „ha idáig elhoztál, vezess tovább is, mutasd meg a többit is, tárd fel egész rendszered s aztán: engedj — cselekednünk!”

Franziaországban fel is tárták, s meg lett a „commune.“ Meg: gyujtogató, rabló s öldöklő furiáival! Angliában, Németországon most mutogatják, s már is megrendült alatta a legyőzhetetlennek tartott szigetország; bomladozik az egységessé alig forasztott, de egy lángelméjű s vasakaratu ember hatására s alkotásai által, rövid idő alatt is, majdnem a legerősebb szervezetté fejlesztett német társadalom, s gyászason kesereg a merész újítók részéről legtöbbszörrel biztatott, de éppen ezért leggaládabban megcsalt s most még különös, általmi dédelgetésre is rászorult, holott csak nem rég a maga lábán is erős és hatalmas: német ipar.

Kell nekünk ebből? . . .

Kell bizony az, hogy okosan, erélyesen védekezzünk idején ellene; mert hisz lavinájának sebes futásu görgetege már is határainkig rontott, sőt egy pár kisebb ágát betolta már fővárosunkba is, abba a fővárosba, a mely alig leve igazán a mienk, s már is kimondhatatlanul féltett kincsünk, nemes gyönyörünk és igaz büszkeségünk!

És mert a jeleztem s hozzájok hasonló bajok s vések ellen kiválóan alkalmas, hasznos és szükséges védekezési módnak tartom egyebek között azt is, ha a józan és okszerű takarékoság elvét s kötelességét erre még eddig csekély-érzékű mutató népünkben, már kora gyermekégtől kezdve, minél jobban meggyökereztetjük, elterjeszthetjük s minél áldásosabb gyümölcsözésre segíthetjük; és mert e védekezési mód egyik sikeres eszközének vélem és hiszem az iskolai takarékpénztárak intézményét is: ezért vagyok ez intézménynek őszinte barátja, híve s ezért (de éppen nem felsőbb utasításokra, melyek előtt szorosan vett hivatalos teendők körében, különben mindig tisztelttel hajlom meg) ismertem kötelességemnek annak védelmére, még dr. Szász Béla igen tisztelt barátommal szemben is, felvenni s tehetségem szerint megvívni a harcot.

Mint az elmondottakból hallható a t. közgyűlés, nem magam vagyok az oka annak, hogy e harc vivását a magam részéről nem szoríthatám pusztán csak a megtámadott intézmény védelmére, hanem előbb azon nemzetgazdasági s filozófiai elméletek ellen kelle küzdenem, a melyeknek az elterjedését, közhitelüvé válását s a megvalósításukra czélzó nagyon is hiú törekvést (mert tényleges megvalósításról magam többé már nem szólhatok) veszélyesnek s károsnak tartom.

S őszintén bevallom, hogy ez volt feladatomban a nagyobb és nehezebb része. Mert nemzetgazdasági és filozófiai tételek fölött egy csaknem teljesen laikusnak éppen filozofussal állani vitába: legalább is merész vállalkozás. De ilyeneket is parancsol néha a kötelesség, melynek teljesítésére ez alkalommal még az is bátorított, hogy t. ellenfelem kis értekezésének átolvására hamar beláttam, hogy — még filozófiai fejtegetései közepette is — nem mindig csak a filozófus beszél belőle, hanem gyakran megszólal a költő, ember, atya, tanár s az állampolgár is; ezek dolgához pedig — már tisztem szerint is — csak nekem is értenem kell valamit.

(Folytatása köv.)

Váradi Károly.

Elnöki megnyitó beszéd.

Tisztelt tantestületi közgyűlés!

Szeretett pályatársaim!

Engedjék meg a mélyen tisztelt tantestület tagjai, hogy valamint a magam, úgy tisztársaim nevében szívem mélyéből üdvözölhessem mostani közgyűlésünket. Jól esik lelkemnek, hogy még egyszer szavakban adhatok kifejezést, ily szép számmal lett megjelenésük feletti örömünknek. Örömem hő érzései kifejezésével kapcsolatosan, minthogy tantestületünk derék és kipróbált tanfériai eddigi tanácskozmányainkban lelkiismeretesen teljesítve kötelességeiket, az ügy iránt való tiszta lángoló szeretetből képességüknél fogva okot ok ellen, tapasztalást tapasztalás ellen felhozva, működésünkben oly eredményekre jutottunk, melyekre büszkeséggel tekinthet vissza tantestületünk minden egyes tagja: engedjék meg, ha csekélységem érzete mellett is bátorságot veszek magamnak és közgyűlésünket megnyitó beszédemben elmondom egy tárgyról az elmélet és gyakorlat, a tudás és tapasztalás által képezett véleményemet; mert meggyőződésem szerint a legkevésbé tevékeny elme is talál gyakorlat közben valami jót, valami életre valót.

Tagadhatatlan, hogy a tanítás oly szoros összefüggésben van a neveléssel, mint az ész a szívvel, a vallás az erkölccsel; mint a gondolat a szóval, a tanítás a tanulással; mint az akarat a cselekvéssel, a gyakorlat az elmével; mint az iskola a tanítóval, a test a lélekkel; mint a szófogatatlanság a makacssággal, a hiúság a neveléssel; mint az élvágás a gyönyörrel, a nyomor a gondnal és mint a pajkosság a vadással.

Ezek közül csaknem mindenik a gyermek életének első éveiben kezdi szerepét játszani, midőn eskakis a szülői ház gyakorolja az első hatást a gyermekekre; mert ebben a korban minden benyomás hozzá férhet és minden nevelés csaknem kizárólag a szoktatás és példa műve. Csak midőn a gyermek képzése bizonyos fokát elérte és a forma szerinti tanítás ideje elérkezett, kezdődik az iskola és tanító működése.

Az iskola hatása tehát természetesen a ház és a szülők előmunkálatától függ, s minthogy ezek befolyása később is megmarad a gyermekekre; ennél fogva a ház és a szülők nemcsak előmunkásai, hanem folytonos munkatársai is a tanítónak és iskolának, és ezek mint a nevelésnek közvetlen tényezői vállvetett igyekezettel

csodákat tehetnek; míg a szülők és tanítók együttes, összhangzó erőfeszítése, őszinte közreműködése nélkül, a népiszkolai nevelés irányt téveszt, s egyoldalúságra lévén kárhozható, feladatának nem felel meg.

Ezeknek az állításoknak igaz voltát nem én fedeztem fel tisztelt pályatársaim, és nem is először hangoztatom ezt önök előtt megnyitó beszédeimben; de véleményem szerint ismétléseim által tán nem élek vissza a tisztelt tantestületi közgyűlés bizalmával; mert több száz évvel ezelőtt elmondották a bölcsészek mindazon eszméket, melyeket elmondanak ma. Az eszmevilágban már kevés új felfedezés történik, és nekünk néptanítóknak az a feladat jutott osztályrészül, azért tartjuk tantestületi közgyűléseinket, hogy azokat az igazságokat, melyek a nép jobblétének feltételei, terjesszük a nép között, tegyük azokat az eszméket gyűléseink által minden ember tulajdonává; mert a jóllétet nem lehet törvényileg elrendelni, hanem azon eszközöket kell megteremteni, melyekkel a nép az ó jóllétét megszerezheti és biztosíthatja. Közgyűléseinknek képessé kell tenni tantestületünk minden egyes tagját arra, hogy ő a néppel az ő jólléte megszerzésére vezető eszközöket felismerjék és alkalmazni tudja. S mi által jut a nép ezen eszközök felismerésére és helyes alkalmazására? Célyszerű népnevelés, népoktatás által.

Igazán boldognak lehet nevezni azt a tanítót, a kinek feladata sikeres megoldásához a ház és a szülők segítségével nyújtanak. Boldog az a tanító, ki a maga hivatásához tartozó természeti tehetségekkel bir; mert az ilyen tanító el lehet nevelés-oktatási rendszabások nélkül, mivel ő maga feltalálja azon célyszerű eszközöket, melyek munkáját megkönnyítik és őt a kitűzött célhoz biztosan elvezetik. De nem mindenki született kitűnő tanítónak, és saját akaratunknak is megvan az ő joga. Az akarat hatalma hódítja és kényszeríti a természetet; a munka és a szorgalom pótolják sok részt a természeti hiányt. Magának a nevelés és oktatási tehetségnek igazán szüksége van magát tájékozó utmutatóra; mely képezi a fiatal tanítót hivatására és tanácsadásaival megóvja sok oly szomorú tapasztalatoktól, minőket ő még a leendő tanítványain teendett volna. Kötelessége tehát a fiatal tanítónak a tiszteletre méltó elődeiről reaszált örökséggel megismerkedve, nemcsak elméleti és bölcsészeti, hanem tapasztalati ismereteket is szerezni.

Mert kérdelem, mi lehet az oka, hogy az elméletileg jól képzett tanítónak működése nem minden tekintetben megfelelő, és így nem mindig jó hatása is egy szersmind?

És ennek egyik és első okát a gyakorlati ügyesség- és képesség hiányában keresem és találok.

A nevelés-oktatás apostolai a haladó korról ezer meg ezer kísérleteket tettek, századokon keresztül, a nevelés-oktatás nagy kiterjedésű mezején, míg az ismeretek közlésének legcélyszerűbb, legtermészetesebb s így legkönnyebb útját felfedezték. Az egyik egyben, a másik másban jutott sikeres eredményre. Senki sem tagadhatja el a tanítóknak azt a nagy szerencsét, hogy korunkban mind az elmélet, mind a gyakorlat terén a tanító képzés és a tanítói kar befolyása az iskolai ügyekre ma már felsőbb és oly stadiumba lépett, milyenre magát régebb föl nem küzdhetette. Az iskola ügyeit intéző tanácskozmányokban ülésel és szavazattal bir, és szakismereten alapuló, ébresztő és meggyőző szavai meghallgattatnak. A milyen nagy szerencse,

ha ilyenkor az elméletileg jól képzett tanító a különböző körülményeknek, viszonyoknak könnyű felfogása, tapintatteljes összevetése által, a szakavatottak jó akaratú figyelmeztetése és útba igazítása mellett, a helyes nevelés-oktatási elveket életbe léptetni és alkalmazni tudja; szóval a milyen nagy szerencse ha ilyenkor ő helyesen sáfárkodik a talantumokkal; éppen oly nagy szerencsétlenségnek kuforrása, ha ilyenkor a jól képzett tanító a gyakorlati ügyesség hiánya következtében ügyetlenül, vagy éppen ferdén alkalmazza a szerzett ismereteket.

Hát mit szóljak azon siker nélkül tett kötelesség teljesítéséről, melyet a gyermekek irányában teljesít?

Véleményem szerint az elméletileg jól képzett tanítónak vagy tanítónőnek, ha ő működésének sikerét ohajtja, nem arra kell törekednie, hogy ő is új módszereket fedezzen fel, vagy hogy a feltaláltak közül valamennyivel kísérletet téve, saját tapasztalása útján válassza ki a sok közül a legjobbat, hanem arra, hogy azt a módszert alkalmazza, melynek ő az előkészületi pályán meglehetősen birtokába jutott az elméleti tanár előadása folytán és a melyet a gyakorlat tanára munkásságának sikere által a legbiztosabbnak és a legjobbknak bizonyított be.

De ezen állításomból nehogy azt következtessék pályatársaim, mintha én azt akarnám mondani, hogy a tanító állapodjék meg ott egész életében, hol egykor hivatalát elkezdte, nem, mert a nevelés-oktatás terén naponként új eszmék, új ismeretek és nézetek születnek. És a ki másokat oktat, ma már annak különösen iparkodni kell önmagának is folytonosan okulni. Ha valahol, a tanítónál az iskolai tanulás csak előkészület a valódi művelődésre, az öntanulmányozásra.

Én ezzel csak azt akarom jelezni, hogy a nevelés-oktatás oly tág tér, melynek csak egy részében is öntanulmányozás útján a tökély bizonyos fokát elérni csaknem egy emberéletet igényel. S hányan mulnak ki, mielőtt e célhoz élérhetnének; mert a végtelen időből kevés jut osztályrészül egy emberéletnek, és mert a tanítónak sincs biztosítva élete a halál ellen, s midőn hosszas tapogatózás útján ráakad a legjobb módszerre, s azt hiszi: no most már e szerint fogom legjobban vezetni növendékeimet, vége van a hivataloskodásnak; a tanítói pályán eltöltötte a 40 esztendő, és vagy akarja vagy nem, nyugdíjba teszik, vagy előljárói vagy a halál.

Én ezzel csak azt akarom jelezni, hogy a népiszkola valón alapul, és hogy a ránk bizott kincs sokkal becsesebb, hogy sem vele bizonytalan sikerű kísérleteket tehetnének, és hogy a nevelés-oktatás mikéntjének meghatározása nem ad arra jogot az elméletileg jól képzett tanítónak is, hogy a gyakorlat által jónak bizonyult módszereket szabad akaratánál fogva szellemi fensőbbségének mintegy éreztetése céljából, vagy bármi más okból megvesse, hanem arra, hogy az egyik helyen ezt, a másik helyen a másik módszert kell a körülmények szerint alkalmazni; az egyik tanítványánál emezt, a másiknál amazt kell használnia, ha a nevelés-oktatási célt nála el akarja érni.

Azonban a gyakorlati ügyesség és képesség sem vezet még a magában kellő eredményre az elméletileg jól képzett tanítót. Második kellék mire minden tanítónak, tehát a jól képzettnek is szüksége van, ha jó hatású akar lenni a szeretet. Szeretet a gyermekek iránt, kiket nevelve-oktatni hivatása; mert legna-

gyobb nevelő az, a ki leginkább szereti a gyermekeket és a ki általuk leginkább szeretettetik. Kedv és szeretet a hivatalhoz, melyet folytat; mert kedvet és szeretetet a tárgy iránt csak akkor ébreszthet a gyermekbe, ha az iránt ő maga is kedvet és szeretetet tanusít. Az a ki csak hidegen tesz eleget kötelességének, az nem fogja meglátni soha a kötelesség teljességének tökéletes nimbuszát. Érdekeltség és szeretet a tárgy iránt, melyet tanít; mert ha a tanító nem érdeklődik és nem szereti tanítási tárgyát, akkor szavai nem melegítenek és nem világítanak s a gyermekekbe a tudásvágyat feléleszteni nem képes s így az iskola hatása megszűnik a gyermekekre nézve.

Szükséges-e fejtegetnem tisztelt pályatársaim, hogy a szeretet, kedv és érdekelttség milyen nélkülözhetetlen feltételei a jól képzett tanító munkássága sikerének? Azt hiszem nem; mert bár milyen magas fokra emelkedtek a tanító szellemi életében az ismeretek; bár mennyire bizonyos, hogy ezek képezik okosságának alapját és lehetővé teszik a hivatásnak megfelelő létet: éppen oly kétségbevonhatatlan tény, hogy az ismeretekkel bíró tanító még nem egyszersmind jól nevelt tanító és hogy az ilyentől még mindent nem várhatunk.

Szomorú tapasztalatok győzték meg erről a pedagógusok nagy részét, a kik átlátták, hogy az ember szellemi életében még egy más hatalomnak is kell működnie, nemcsak magának a tudásnak, és e hatalom a kedély, a szív.

Azt mondja egy pedagógus: „A kedély a szellemnek szíve, melyet Isten azért adott az embereknek, hogy mind azon érzéseket ébresszék és ápolják magukban, melyek életök boldogságát megalapítják. Röviden tehát mondhatjuk, hogy a kedély a szeretet tehetsége. A szeretet pedig nem egyéb, mint az önelvezetre jutott valódi szellemi élet. Csak azon szellem él valóban, mely szeret. A szeretet a valódi, egészséges szellemi életnek alapja; mert benne a szellem személyesen megismerő, szabad és örökké élő lénynek érezvén magát, minden után nyúl, mi valódi életét előmozdítja, emeli, boldogítja.“

Melyből kifolyólag, ha az elméletileg jól képzett tanító azt akarja, hogy az ő munkássága jó termő földben való szántás-vetés legyen, iskolájában mint nevelő és oktató intézetben folytonosan ügyeljen arra, hogy nem zápor és szélvész, hanem csendes meleg eső éltet és növel, és hogy nem a tanító hatalmas dörgő szava és nem a fenytő vessző suhogtatása az, a mi a tanítónak növendékeit engedelmessegre, maga iránt bizalomra szoktatja, és a mi az ő működésének jó hatást kölcsönöz, hanem a szeretet. Az a szeretet, mely Istennek legfőbb parancsolata, mely a szívnek azon tiszta forrásából ömledez mely szüntelen buzog a jótól, mely tele van jó érzéssel, tele szent akarattal, tele nagylelkű törekedéssel, s munkássága által szünet nélkül árasztja a jót a körülállókra. Az a szeretet, mely a tanító szelíd nevelési modora, nyájas bánásmódja által növendékeinek kedélyét folytonosan vidorságban tartja. Az a szeretet, mely a gyermekek szívét, elméjét minden szépnek, nemesnek elsajátítására fogékonytá teszi.

Azonban még a gyakorlati képesség, a szeretet, kedv és érdekelttség sem elégséges arra, hogy az elméletileg jól képzett tanító jó hatású is legyen egyszersmind. Nélkülözhetetlen kellék

ezek mellé harmadszor, hogy a tanítónak elegendő emberismerete legyen. A lélektan tapasztalati tudomány, és a tanítványok kimeríthetetlen bányái a lélektani vizsgálatoknak. A tanító a gyermekvilág észleléséből tanulhat nevelés-oktatást, és a gyermekek kedve, vagy kedvetlensége mutatja minden egyes tanítónak bánásmódja előnyeit, vagy hibáit. A tanítónak tehát figyelmes vizsgálódás által igyekeznie kell általános lélektani ismereteket szerezni alapul, hogy ez alapra építhesse teendő tapasztalásait; meg kell ismerkednie minden tanítványa lelki állapotával; mert e nélkül az elméletileg jól képzett tanító egyenlő lesz azal az orvossal, ki az egyetemen az orvostudományok elméletét kitűnően betanulta, és talán a közéletben egy-két sikeres gyógyítást véletlenségből eszközölt is; de ha a különféle betegségeknek számtalan nemeit nem ismeri, vagy a betegnek természetét, életmódját s a betegségek okait nem fürkészi, nem észleli és gyakorlatilag nem tanulmányozza; alaposan, biztosan és kellő sikerrel gyógyítani soha sem fog.

Éppen ilyen sokoldalú ismerettel kell bírnia az elméletileg jól képzett néptanítónak, ha jó hatású akar lenni. A milyen mértékben kell amannak tanulmányozni és orvosolni a testi betegségeket, éppen oly mértékben kell a tanítónak a különböző gyermekek különböző tehetségeit tanulmányozni, és azt a tehetségek fokához mérten művelni, pallérozni.

Az elméletileg jól képzett tanítónak, ha jó hatású akar lenni a lelki tehetségek figyelembe vétele mellett folytonosan ügyelni kell a gyenge korban fejlődő vérmérsékletre, a mutatkozó jó és rossz hajlamokra; mert a különböző vérmérséklet közül minden gyermek bir vagy az egyikkel, vagy a másikkal, és azok közül mindenik bizonyos szerepet játszik a nevelés-oktatásban; ezeket hát a tanítónak felismerni és szüntelen szem előtt kell tartani tudni.

Sokan azt tartják, hogy a gyermekkor vérmes, az ifju épés, a férfi nyálkás, az agg buskomor. De ez nem áll kizárólag. — Igaz, hogy a gyermekek többnyire jó kedvűek, ragaszkodók, könnyelműek, ingatagok; de nincsenek-e közöttök elég hidegvérűek, a kik érdekeltség nélkül nézik társaik játékát, a kik félre vonulnak és csak magányt keresnek? Vagy nincsenek-e közöttök olyanok, a kik magukra büszkek és önhittek, a kik megvetik és lenézik tanuló társaikat?

Ha két különböző véralkattal bíró gyermek ugyanazon hibát követi el; az egyik a természetével járó hajlékonyságánál fogva, komoly figyelmeztetésre hibáját elhagyja, megjavul; míg a másik ugyancsak a természetével járó önhittségénél fogva hibáját el sem ismeri, vagy ha igen, de a dorgálást füle mellett elbocsátja.

Természetes, hogy a különböző véralkattal bíró gyermekeknél, ugyanazon hibás tény ellen, ugyanazon fenyték káros következmény nélkül nem használtatik; mert ugyanis vannak gyermekek, kiknek az egyszerű figyelmeztetés jobban fáj, mint másoknak a legszigorubb büntetés. Ha már mindenik ellen ugyanazon eljárás alkalmaztatik, az egyik megjavul, a másik még inkább elromlik. Világos tehát, hogy lélektani ismeretek nélkül, helyes nevelés oktatás nem lehetséges.

Az elméletileg jól képzett tanítónak a gyermeki lélek kipuhatólásánál, tanulmányozásánál igen jó szolgálatot fog tenni, ha saját gyermekkorára visszaemlékezik. Nehéz ugyan magát egészen behelyezni az embernek azon korba, midőn lelki állapotának észlelésére

még képtelen volt; de némi homályos emlékezet mégis csak megmaradt, és ez igen jó iránytűül szolgálhat más egyének lelki állapotának megítélésében. Szorgalmatosan vizsgálja tehát az elméletileg jól képzett tanító, ha jó hatású akar lenni, az önként fejlődő hajlamokat, s ha kiismerte, a jókat ápolja, a ferdén csirázókat óvatosan nyesegetse és folytonosan vigyázzon, nehogy a nemeknek magvát is elfojtsa a növendékekben.

Csekély felfogásom szerint kezdetben a nevelésnek nem annyira hatónak, mint inkább óvónak kell lenni; azaz nem annyira a tudást szaporítani, az erényt tantani, a jellemet képezni, mint inkább a természeti tehetségeket óvni kell a tévelyektől. Nem lehet attól tartani, hogy a gyermekek tudatlanok maradnak, ha 7-8 éves korukig mitsem is tudnak a tényleges ismeretekből; csak természetes tehetségei neveltsenek, — azaz a beszéd-értelemgyakorlatok alapján tudjon korához mértén gondolkodni, ítélni és összevetni. Nincs nevelésesebb, mint előlegesen meghatározni a pályát, melyen a gyermek egykor, mint az állam tagja működni fog; mert az ilyenek által gyakran igazoltatik ama bölcs mondás: „Sok varga van, kinek, ha helyes nevelésben részesül statusférfinak, és sok statusférfi kinek vargának kellett volna lenni.”

Azt mondja egy jeles paedagogus: „Nem az van jól nevelve, a ki sokat tud, hanem az, a ki az életnek jó és bal viszonyaiban egyaránt könnyen feltalálja magát.”

Ezekből kitűnik, hogy az elméletileg jól képzett néptanítónak, ha jó hatású akar lenni, nem elég a tudás, nem elég a gyakorlati képesség, a szeretet, kedv és érdekelttség, és nem elég az emberismeret, hanem szükséges negyedszer az önállóság és a tetterő kifejtése is; mert ezek nélkül a legtöbb oktatási munkát és fáradságot haszontalanul vesztegeti el. De nem azt az önállóságot értem, melyből könnyen veszélyek következhetnek, mely ha a korunkban annyira divatos függetlenségre való vágygal egyesül, könnyen azon hiedelemre vezet az elméletileg jól képzett tanítót, hogy ő már czélt ért, és ennek következtében megvet minden tekintélyt és alárendelést, és önelégülten ítél mindenről, holott ő még csak fél úton van. Nem azt az önállóságot értem, melynek képzete korunkban annyira csökkentette a gyermekek tiszteletét és szeretetét a szülők iránt, a tanulóké a tanárok iránt, az alattvalóké a felsőbbek iránt. Nem, hanem azt az önállóságot, azt az önmunkásságot és tetterőt értem, mely a tisztelet és kegyelet érzete mellett folytonosan maga előtt látja az eszményt, melyre törekedni kell, a mely őtet korán az ítéletben való biztosságra szoktatja, és a mely önmagát szigorúan és igazságosan tudja megítélni; mert erre igen nagy szükség van az életben. Azt az önállóságot, önmunkásságot és tetterőt értem, melyek valamint a népeknek úgy az egyeseknek oly ékességei, melyek a valódi uralkodást, a dicsőségre és boldogságra vezető legbiztosabb útát megszerzik számukra; mert az ember rendeltetése, hogy munkás és tevékeny legyen. Azért nem a csupa tudás, hanem a tehetés, az önállóság és az önmunkálkodási képesség kifejtése legyen minden tanító főczélja. Ez az, a mire nálunk eddig legkevesebb gondot és figyelmet fordítottak. Innen származott az, hogy a legnagyobb rész kikerülvén az iskolából, az ott tanult ismereteknek nagyon kevés hasznát tudja venni az életben.

Igyekeztek hát az elméletileg jól képzett tanító, ha jó hatású akar lenni jellemzilárdsága, erkölcsös élete, vallásos érzete és a kötelesség teljesítése által önállóságot biztosítani magának; mert csak akkor lesz képes a nép boldogságát és dicsőségét emelni, ha ő maga önállósággal, önmunkássággal és tetterővel bír, ezen tulajdonokat a népben is kifejti. Ezeknek a tehetségeknek alapját megvetni a leendő tanítóknál és tanítónőknél, a képezdek vannak hivatva; és a meglett tanítók és tanítónőknél a lerakott alapra építeni a tantestületek feladata. Ha a tanító- és tanítónő-képzőintézetek, az önállóság, az önmunkásság és tetterő irányát nem adják meg növendékeiknek, és ha a meglett tanítóban és tanítónőben a tantestületi tanácskozmányok ezt a bajt nem lesznek képesek orvosolni; akkor a tanítók és tanítónők mint lengő nádszálak fognak ideoda kapkodva ingadozni; és daczára a legjobb behatásoknak, minden véleményt elfogadnak másoktól s így biztos meggyőződésre nem fognak juthatni.

Az az elméletileg jól képzett tanító vagy tanítónő, ki nevelő-intézetében és a tantestületi tanácskozmányokban mint szárnyatlan lepke járt-kelt, későbbi korában is önálló tetterre képtelennek fog feltűnni; mert az ő lelkében minden csak lebeg, és lazán lévén beleplántálva, ott szilárdan meg nem gyökeredzett, melynek következtében a lelki képzés ingatag, b'zhatlan és a legkisebb szellő is kiforgatja valójából.

Ennek aztán kimaradhatlan következménye, hogy lesznek emberek, kik sokat tudnak, de kevésre, vagy éppen semmire sem képesek.

Azért a tanítók és tanítónők soha se mulasszák el a folytonos gyakorlást, a folytonos foglalkozást; azt a gyakorlást, mely a képességhez vezet; azt a foglalkozást, mely a tudást a szellem valódi, rendelkezhető tulajdonává teszi; azt a gyakorlást, mely saját önállóságát, tetterejét és önmunkásságát megedzi; mert ez sokkal több hasznot hajt számára, mint az elméleti ismeretek egész tárháza.

Azt mondja egy paedagogus: „Nem az az iskola a legjobb, melyben a tanulók legtöbb ismeretet nyerne, hanem az, melyben ők az öntevékenység útján maguk fejtik ki képzettségöket. Csak azt bírja az ember szellemileg igazán, mit ő maga fejtett ki, s dolgozott föl, s csak annak van értéke és tartóssága, mit öntevékenysége által, illetőleg erőinek gyakorlása és edzése által maga szerzett. Mit az ember szellemileg meg nem emészt, föl nem dolgoz, az nem fogja őt táplálni, s nem is használ neki. Sok iskolának az baja, hogy sokat tanítanak. Sok embernek az a szerencsétlensége, hogy ismereteik vannak ugyan, de ezek rájuk nézve értéktelenek; mert öntevékenység nélkül szerették, azért csak külső foszlányok, melyek sem a tárgyi, sem az alaki képzést elő nem mozdították.

De még a tudás, a gyakorlati ügyesség és képesség, a szeretet, kedv és érdekelttség, az emberismeret, az önállóság, önmunkásság és tetterő sem teszik jó hatásúvá az elméletileg jól képzett tanítót; ezeken kívül még segédeszközre van szüksége, hogy jó hatású legyen egyszerűsággal. Folytassuk hát tovább a csomózott fonal lebontását, mely ha ki nem is vezet engemet a tömkelegből, melybe jutottam, de legalább megnyugtatómul szolgál, hogy ennél többet nem tehetek.

Az ötödik segédeszköz az elméletileg jól képzett tanító számára, hogy jó hatású legyen, csekély felfogá-

som szerint a jól értelmezett népszerűség; mert a népszerűséggel nem bíró jól képzett tanító, ha önállóságra, önmunkásságra és tetterőre felvergődött is, még akkor sem járhat saját lábain, s kénytelen az előítéletek munkájával eredeti épségét elferdíteni; mert különben ha józan esze és a természet által sugallott elvek után indul, és szegény, éhen halhat a részvétlenség következtében; ha vagyonnal bír, esztelennek nyilvánítatik a közvélemény által.

Ezeknek a szánszándékos eltorzításoknak igyekezzék semmisítő gátat vetni az elméletileg jól képzett tanító, a jól értelmezett és megszerzett népszerűség által; mert a népszerűség az a delejes erő, melynek varázsa hatalma a lelkeket magához bilincseli, mely a legzárkózottabb kedélyhez is útát nyit. Az a tanító, ki a néptől elszakad, elszakítja működésének életerét. Ha valakinek, úgy a néptanítónak birnia kell a népszerűség varázsával; mert e nélkül az ő üdvös intézkedései, a népnevelés érdekében tett jó szolgálatai a szülők és előljárók közönyössége, vagy éppen roszakarata által meghiusíthatnak. E nélkül gyakran kell tapasztalnia, még pedig nemcsak a köznépnél, hanem még a műveltebb osztályoknál is, hogy az ő jó szándéka igen gyakran félreismertetik, hogy ő érdemei által ellenségeket szerzett magának, és hogy őtet, a helyett, hogy benne gyermekeiknek legnagyobb jóltevőjét tisztelnék, éppen azok kárhozzátják el, a kik irányában hálások tartoztak volna lenni.

Ez a méltatlanság fáj, nagyon fáj a tanítónak. Ez azon seb, melyet még az öntudat enyhítő balzsama is nehezen gyógyít be.

De nem így a népszerűséggel bíró tanító, a ki kellő szakértelem és példás erkölcsös élete által oly álláspontra tett szert; szellemi láthatatlan kötelekek által annyira magához tudta csatolni nemcsak a növényedékek, hanem még a szülők és előljárók szívét is, hogy ezek őtet egy magasabb állásponton levő egyénnek képzelik, s e szellemi fennsőség elismerése következtében önként, elhatározott akaratból követik az ő tanácsát. A jól értelmezett népszerűséggel bíró tanítónak akarata oly zsinormérték, melyhez mindnyájan teljes erővel alkalmazzák magukat, és attól eltérni szentségtörésnek tartanak.

Azon igyekezzék a jól kiképzett tanító, hogy valamint tanítványainak, úgy a szülőknek és előljáróknak is semmi panaszuk ne legyen bánásmódja ellen. Vigyázzon azonban, hogy kegyvadásszá ne törpüljön és túlungedékenysége által szélsőségbe ne essék; mert ez

által magához édesítheti ugyan őket egy időre, de ezzel saját tekintélyét elveszti.

Jól esik hinni lelkeknek tisztelt pályatársaim, hogy ezt közülünk senki sem akarja, sőt mindenki szíve bensejéből óhajtja, hogy valamint tantestületünk munkássága, úgy mindnyájunknak működése jó hatásu legyen, még pedig nemcsak saját iskolánkban, hanem az emberek minden társas viszonyaiban is. Ha ez így van. Ha ezt így akarja tantestületünk minden egyes tagja, akkor engedjék meg még nekem ez alkalommal és utoljára, hogy az általam felhozott okok mellé, melyek szorosan a tanítói hivatalhoz tartoznak, még csak egy párt ajánljak figyelmükbe.

Nem egy új világ alkotására akarom buzdítani az elméletileg jól képzett tanítót; mert a tapasztalás arról győzött meg, hogy nem minden haladás egyuttal jobbulás és tökéletesedés a nevelés-oktatás terén. Nem, hanem a sok kellék közül még csak a türelemre és kitartásra serkentem őt, mivel ezek igen hathatós faktorai az elméletileg jól képzett tanítónak, hogy jó hatásu legyen. Türelem és kitartás oly kellékek, a jól képzett tanítónál, melyek nem engedik meg a sietést, melyre a türelmetlenség ösztönzi, hanem időt engednek és alkalmat szereznek a gyermekeknek, hogy a különböző fokozatokon világosságot, biztosságot és tiszta tudatot szerezzenek maguknak mindazokról, melyeket tanít nekik. A türelem és kitartás nem engedi meg a tanítónak, hogy minden feladatnál, mindjárt a dolog élére álljon, hanem időt és alkalmat ad a gyermekeknek, hogy ők is törekedjenek önmagukon segíteni. Az elméletileg jól képzett türelmetlen tanító a gyermekek feleleteiből sohasem fogja biztosan megítélhetni, hogy valljon ők a dolgot valóban felfogták és megértették-e. De a türelemmel és kitartással bíró tanító a valódi fejlesztő és így jó hatással bíró nevelést törekedik megerősíteni és kitartani; mivel idő és alkalmat enged a gyermekeknek mindenütt gondolkodni és ítélni.

Meg vagyok győződve tisztelt tantestületi közgyűlés, hogy az az elméletileg jól képzett tanító, a ki a mondottakat bírja és szem elől nem tévesztve követi, bizonyára jó hatásu is lesz, és mind személyének, mind hivatalos állásának a jók tiszteletét és becslését meg fogja nyerni. Adja isten.

A tantestületi közgyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

Benedek József.

T Á R C A .

Az állatvédelem és az iskola.

(Folytatás és vége.)

Hanem azt sem kívánjuk, és nem is felelne meg az állatvédelem nemes czéljának, ha az emberek fölényét az állatvilág felett tagadva, azon beteges sentimentálismust hirdetné a tanító, melyet a vegetariánusok és a magyar nazarénusok hirdetnek, kik még azon állatok leölését is bűnnek tartják, melyek mindennapi táplálékunkra szükségesek. Hát akkor mit tegyünk azokkal, melyek mint ragadozók nemcsak vagyó-

nunkat, hanem még életünket is fenyegetik? Abból a paulinusi szerzetes féle felsóhajtásból, melyet az ember, mint teremtmény, istenhez küld, jusson egy rész a számalomra méltó állatnak is. Ellenben ha az embereknek a főtörekvése csak az volna, hogy az állatoktól éppen minden kellemetlen érzést és fájdalmat eltávolítsanak akkor megint a világ békéje, — azaz ember és állatok közötti viszony változna meg, — az állatok nemsokára az emberek felébe kerekednének. Az embernek ezen igyekezetét éppen maguk az állatok akadályozzák meg a mennyiben igen jól tudjuk, hogy az állatok egymással folytonosan háboruban élnek, egymás-

ellen kegyetlenkednek is mi ellen némely állatot csakis az ember fölénye és hatalma képes megvédeni.

Most már az a kérdés, hogy mi módon hathat az iskola az állatvédelemre? Továbbá, hogy állat-védegyetlek célját miben segítheti elő? Azt hiszem erre nem szükséges egy külön disciplinát teremteni, vagy a gyermekeket erre külön oktatni.

Fájdalom a mi modern népiskolai tantervünk oly sok és olyan különböző tantárgyakkal van tele tömve, hogy részünkről inkább a számot apasztani szeretnők, minthogy azt nevelnők. Hanem azt kívánjuk, hogy az állatvédelmet akár-melyik, vagy jobban szólva mindenik tantárgy keretébe illesszük bele. Különben a természetrajz a központ, melyből ennek ki kell indulnia, de ezenkívül mindjárt első sorban említendő a vallás és a hazai nyelv. Itten olvastatás alkalmával tanítható ezenkívül a historia és a földrajz tanításánál is van alkalom e célra működni. Mert hiszen mi könnyebb mint a gyermekeknek az állatok hasznáról beszélni, és így az állatok iránti figyelmet és szeretetet, a nemes érzelmet lelkükbe beoltani.

Első helyen a természetrajzot említettem célra vezetőnek, már azon okból is, hogy ezen disciplina legnagyobb része az állatokkal foglalkozik. Nincsen talán közöttünk egy tanító sem, ki kellemesen ne emlékezne vissza gyermekkorra természetrajzi óráira; főképpen azokra, melyeken a tanító az állatok életét vázolta. Hisz a természetrajzi oktatás azon disciplina, melynél ha valahol igen, a főcél a szemléltetés, még pedig nem olyan szemléltetés, hogy valamely képről elmutassuk mindazon élő teremtményeket melyekkel a jó isten a földet megáldotta, és ezeknek egymás-iránti összehasonlítása és száraz rendszerinti felszámolása volna azon tárgy; hanem szemléltetni úgy is lehet, ha az állati életből az olyan jeleneteket, melyeket a gyermekek már láttak és még láthatnak, felhozzuk. Ilyeneknek értelmét megmagyarázzuk és abból mindazt, mi minket az állatvilággal összeköt, a gyermekek tudásához mérve, nekik érthetővé tesszük. A leíró szavak kevés és alig maradandó becsűvel bírnak, míg az állati élet tüneményei, ha megértetnek, örökre maradandó emléket hagynak magok után. Boldognak magasztalom azon írtézeteket, hol maguknak az írtézeteknek állat-gyűjteményök, vagy kertjök van. Hol a gyermekeknek ily módon alkalmuk van az állatokat szemlélni, melyek néha a kerteket mint vendégek meglátogatják, értem alatta a madár világot. A növények fejlődését láthatják, mert ezeknek életét a látás és a tapasztalat mutatja meg. Az abstract szavak csak homályos és téves fogalmat adhatnak. A kitömött állatok, vagy azon mesterségesen utánzott állat-példányok szemléltetése mellett is, melyek bármily ügyesen is vannak készítve nem eredményezik azt, mit akkor érhetünk el, ha a gyermekeknek egyenként felsoroljuk azon eseteket, melyekben az állatokat élő példányokról szemléltetik. Pl. a fészket rakó fecskét, midőn a sárt a mocsárok széléről összehordja. Legyenek bár a Leitemann-féle táblák még egyszer olyan művészi kiállításnak is, de ezekről ezt szemléltetni nem lehet, következésképp a gyermekeknek ezt látniuk is kell.

Hát hová kell jobb értelem gyakorló tanítás, melyben úgy a felfogás mint a beszéd-gyakorlás képeztetik, mintha a tanító egyes mozzanatokat az állatok belső életéből és kedély világából elmondva, tanítványaitól azt kívánja, hogy ezt ismételjék? Ilyen tanítással könnyen fel lehet a gyermekek szeretetét az állatok irányában költeni. Az anyag hiányáról a jól készült tanító nem fog panaszkodni, hiszen számosak az olyan sajtóirodalmi munkák, melyek az állatvilág életét tárgyalják. Az első dolog a gyermeket a gyűjtésre felhívni, ha ők egyszer ezt megszerették, akkor anyagban

nem lesz hiány, ha az érdeklődés megvan, a gyermekek kintartással és fáradhatatlanul gyűjtenek. Most az lesz a feladat a hasznost a károsról megkülönböztetni. De ha már a buzgalmat a gyűjtés iránt felköltöttük, azt is meg kell értetnünk, hogy mit és mily módon gyűjtsenek.

Többször az állatok kinzására egész csapat gyermek vonul ki. Erdő, mező, berek és liget kutatásoknak színhelye, nemcsak hogy lármájokkal elüldözik különösen a madarakat, melyeknek fészkeit felkutatják, vagy tojásait és fejletlen kisdedeiket elszedik, hanem a kezekbe eső hüllőket is pusztítják. Az ilyen természetrajzi gyűjtésben nincsen köszönet, ez éppen a természet elleni merénylet, és kezdete a kegyetlen állatkinzásnak. A tanítónak kötelessége mindig azt megmondani, hogy hogyan és mit gyűjtsenek, az összegyűjtésnél miféle eljárást kell követni, hogy a gyűjtött tárgyakat összeszerezhessék; a megölésre szántakat kevés fájdalommal miként véghezvethetik ki. Ez ily módon helyes és észszerű természeti ismeretre vezet, nem pedig egy cél nélküli káros gyűjtési hóbortra.

Visszatérve arra, hogy a vallás tanításánál is befo-lyást gyakorolhatunk az állatvédelem érdekében, ezt mindjárt megmutathatja egy kitűnő célja ezen előkelő tantárgynak, mely arra törekedik, hogy minden aljast nemtelen, és rosszat az emberi érzéstől eltávolítottasson, és az érzést ne-mesítse. Ez egy magas szatos feladata a vallásnak, és ennek a nyomán vezérli az emberiséget az isteni cél felé, tehát az isten teremtményeinek a jóllétét is szem előtt tartva mindent el kell azoknak védelmére hogy kövessünk. Eltekintve az ötödik parancsolat szavaitól, az ó testamen-tomban és a régi zsidó írók irataiban a tanítók számos helyet találnak, melyek mind arra utalnak, hogy a gyermekek szívét a tanítók tanításai e nemes cél elérésére nyerjék meg. A zsidók törvényhozásában számos hely van, melyek az állatvédelemre irányulnak.

A régi hinduknál, egyiptomiak és persáknál törvényeket hoztak, melyek az állatokat védelmükbe vették, a cél-talan állatgyilkolást büntették; és ámbár az athenei Areo-pag az állatkinzást büntette, mégis be kell vallanunk, hogy sem a régieknél, sem az újabb időben is egy nemzetnek sem voltak olyan kimerítő jó törvényei az állatkinzás ellen, mint a zsidóknak.

Azonban az utódok úgy látszik ezen törvényeket vagy nem ismerik, vagy nem tartják meg; mert én hazámban nagyobb lókinzókat a zsidóknál nem ismerem. Nem vagyok hajlandó ezen eljárásukat éppen rossz szívűségöknek tulajdonítani, de mégis csodálkozom, hogy azok kik Mózes törvé-nyeit mindennap olvassák, hogy nem épülnek rajta, mert ezen törvények szűkek, örök becsűek: Mózes v. 25, 4. „Ne kössék fel száját a gabona nyomtató ökörnek” ez még nálunk is példabeszéddé vált, ámbár már ökör helyett gé-pel csépelünk. Széles körében az emberiségnek ismeretes, hogy Mózes az állatokat illetőleg a szombatira miként ren-delkezik. II. könyv 20. rész 10, 23, és 12 — így szól: Hetednapon a te Jehova istenednek szombatja vagy-on semmi dolgot ne tégy se te, se leányod, se szolgád se szol-gáló leányod és semmi barmod, se a te jövevényed, mely a te kapuid között vagy-on.“

A szombatos évek úgy a vad állatoknak mint a ba-romnak nyugalmat adjanak. Mózes II. 23. 11. „A hetedik esztendőben künn hagyj azt és megereszd a te vetésedet, hogy a te népednek szegényei egyék meg azt; a maradékát pedig egye meg a mezőnek vada, eképpen cselekedjél szől-ölddel és olajtermő hegyeddel. Mózes III. 25, 7. „A te bar-modnak is, és minden földi vadaknak legyen eledelére annak az esztendőnek termése.” Ezek és Mózes könyvének más

helyei. — III. 22, 24. Mózes V. 21, 10. Mózes III 22, 28. és más helyek is egész addig, a hól a teher alatt görnyedő szárnak ellensége kell, hogy segítyt nyújtson, — jótékony és sokakra nézve megszügyenyítő commentárul kell hogy szolgáljanak bölcs Salamon szép szavaihoz „az igaz könyörül az ő barmán“ Példab. 12, 10.

De vegyük azt is tekintetbe, hogy hány helyén a szentírásnak és különösen azon a helyeken, melyek a költő több részét tartalmazzák ezen örökbecsű műnek, hányszor használják az állatokat jelképül államok és királyok helyett. Dániel próféta 11, 8. a világ monarchák négy vad állat által vannak jelképezve. Ezekből mind azt láthatjuk, hogy az ő testamentum tiszteletre méltó szerzői, mily meleg érdeklődéssel voltak az állatok iránt, és mily bő anyagot ad ezen könyv azon tanítóknak kezébe, kik a vallást is érthetőleg és a humanus czélnak megfelelőleg akarják tanítványaik szívébe csepegtetni.

S ha a hajdankor humanus érzelmeinek ilyen bizonyítható nyitékait találjuk a szent könyvben is feljegyezve, nem méltán megrovandók-e azok, kik gúnyjal illetik a modern állat-védő egyesületeket. Hálát adhatunk azért, hogy a jobb érzést az ilyen kicsinyes gúnyok, nemes törekvéseikben el nem tompíthatják.

Az állatok iránti szeretet ébresztésének eszközéül szolgálhat még a hazai nyelv tanítása is; olyan módon, hogy ha az időnként felhagyni szokott írásbeli gyakorlatok tárgyát az állatvilág életéből választjuk. Továbbá az olvasmányok egy részét hasonlólag e tárgy köréből vehetjük. Ugyane szempontból kiváló figyelmet érdemelnek az állatmesék melyeket úgy rövidségök, mint a bennök kifejtett szép eszmék egyaránt ajánlanak.

Ha nem is olyan gazdag minden nemzetnek irodalma az állatmondákban, mint a német nemzeté; de legalább azok, melyekkel birunk, legyenek az új nemzedék előtt ismeretesek. Mert a nagy német nemzet is fokozatosan gazdagodott Gellert, Licitwer és Pfeffer után jött a szellemhős Lessing, kik az állatélet irodalmának nemzeties irányát fokozatosan építették. Nekünk is vannak állatmondáink, melyek nemcsak nemzeti kincsek, hanem szelidebb érzelmeiket is rejtenek magukban és nevelési czélra kiválóan felhasználhatók. A nagy szellemekre az állatok élete és érzelmei soha se voltak közömbösök. Mi indíthatta egyéb a nagy Göthe Farkast a „Reinecke Fuchs“ írására, mint az állatok iránti szeretet. A németoknál a költészet is azon kezdődik, hogy a germánok a dús legelőket barmaikkal miképpen használják, ezenkívül százszorosan van megénekelve, hogy a gyorslábu szarvast és özöt mi módon ejtették el. Itten ez üde természeti élet szemlélése a német ősoket még olyan túlságokra is ragadta, hogy az állati léleknek emberi érzést és képzelmet tulajdonítottak. Ezek merész képzeleti alkotások, de kimerné tagadni, hogy ezek az ifju nemzedékre, annak nemesítésére, hatással ne lennének?

Ezekből kitünik, hogy nemcsak a természetrajznak módszeres oktatása által lesz képes a tanító tanítványainak az állatvédelmet szívébe csepegtetni. De fájdalom ez nem mindenkor elegendő, e mellett meg kell arra is őket tanítani, hogy a tiltott dolgot respectálják. Gyakran csak szigorú büntetések, — ha más okból nem is de példaadás végett — ki nem kerülhetők. E tekintetben azt a mit lát és hall a tanító az állatkinzást illetőleg, tiltsa és büntetlenül ne hagyja. És ezt annál kevésbé lehet figyelmen kívül hagyni; mert ma már e tekintetben Európa minden civilisált államaiban a községi törvény úgy intézkedik, hogy a 12 éven felüli gyermekeknek az állatkinzást büntetlenül meg ne engedjék;

különbö is ezt megkívánja az emberies érzés és az igazságérzet.

Különbö, ha a természetrajz tanára valódi állat-barát, akkor a felszámítottakon kívül még számos más alkalmat fog találni, mely által tanítványait az állatvédelemre buzdíthatja, és az állatkinzástól elidegenítheti. A természetrajz oktatásával együtt járó kirándulások ne szorítkozzanak csak a pusztá gyűjtésre, hanem az ilyen kirándulásoknak legyen a szelleme mindig a természet iránti szeretet felköltése. A természet nagyszerű és őszhangzó szépségének és czélszerűségének a bámulása, mert a természet főséges a mint épít és bámulatosan nagyszerű a miut rőmből. Különbö, az állatvilággal a mint érintkezünk, látni fogjuk, az állatoknak értelmét, az emberekhez való ragaszkodását stb. Hasson oda a tanító, hogy mind az a mit a tanítvány az állatvilág védelmére az iskolában tanult és hallott a szülői háznál pártfogásra találjon, ne pedig ottan szétzutatva, semmivé legyen. Hála istennek a tapasztalás különben is azt mutatja, hogy éppen ottan, a hol kell, a kevésbé művelt szülőkre, még jobb hatással vannak azok, miket a gyermekek elbeszéli szövekből szülőiknek, hogy e tekintetben ezt, vagy amazt, a tanítójuktól hallották. Sokszor bizony megtörténik, hogy egyik vagy másik tanító állomása helyén hajmeresztő eseteket tapasztal az állatkinzást illetőleg, és polgári kötelességének megfelelőleg, ok nélkül hivatkozik a községi törvényekre; ilyenkor vigasztalja magát azal, hogy kezében van a hatalom, tanítványait nemcsak tanítani, hanem a lelküket is nemesíteni, és bízzék azon okvetetlen bekövetkező jó reményben, hogy nincsen semmi rossz, kegyetlenség és bármilyen más ferde szenvedély, melyet hanem is egy pár év, de egy tizeden át kiiríthat és helyettesíti a jót és nemest félvirágoztathatja. A tanító legyen a magvető, a tanítványok a fejlődő lények, kiket gondosan kell ápolni nemcsak testben, hanem lélekben is.

Ily módon egy lelkiösmeretes és gondos tanító legtöbbet tehet az állatvédelem érdekében, nemcsak saját iskolája falain belül, hanem egész községében az állatkinzást ellen undort kelthet fel, és a lakosságot arra terelheti, hogy a mindenható atya azért adta az állatokat hatalmunkba, hogy mi azokat védjük.

Dr. Bartók István.

Titkári jelentés

a kolozsmegyei tanítótestület 1884-ik egyesületi évi működéséről.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Midőn a tanító egyesületek eszméje mintegy 17 évvel ezelőtt, igénytelen szikraként először feltűnt sokan hajlandók voltak a tanító világból azt hullócsillag, bolygófénynek tekinteni, mint a mely rövid csillogás után örökre elenyészik. De azok, kik a nemes eszmék győzelmében hinni megtanultak, többnek tartották azt pusztá káprázatnál. És hitökben nem is csalatkoztak! E szikra jelenben is világít, fénye jogos körét is bevilágítja és így állandó tűznek bizonyult, a mely éber örökös és hű ápolás mellett rövid időn hatalmas lánggá növekedett s jótékony meleget áraszt körül. E tűz ma magasan lobog előttünk s Magyarország összes tanítói előtt, s hű kegyelettel adóztatunk nagynevű létrehozójának tiszteletére. De mielőtt kegyelettel adoznánk és a hála oltárára lerakhatnók áldozatunk zsenegéjét, engedje meg a mélyen tisztelt Közgyűlés, hogy a reánk bízott javokról és munkásságunkról hű sáfárként beszámoljunk.

Tantestületünk tagjainak összes létszáma volt 122. Tiszteletbeli tagja 7; törvény által kötelezett 58; önként belépett tag 57.

Tantestületünk központi választmánya 1883. november hó 14-én kezdé meg tényleges működését s azóta tartott 9 gyűlést, melyeken összesen 105 ügyben hozott határozatot.

Első kötelelességünknek tartjuk beszámolni arról, hogy az 1883-ik évi közgyűlés által a k. választmányra bízott teendőnkben miként jártunk el.

A közgyűlés határozata folytán köszönőirat intéztetett mind azokhoz, kiknek az 1883 évi közgyűlés érdekesebbé tételében részök volt; továbbá kiadattak az 1883^{2/3} évi egyesületi tisztviselőknél a szokásos felmentő iratok.

A múlt évi közgyűlés alatt hozott határozat értelmében megbízott a választmány, hogy a közgyűlésre meg nem jelent tagokat utólagos igazolásra esetleg pedig az alapszabályok 4. §-a értelmében kirótt büntetés díj befizetésére szólítsa fel.

A választmány tekintve azt, hogy az igazolásra felhívottak elfogadható okokkal igazolták elmaradásukat: a büntetés terhe alól felmentette.

Bocz István gyalui áll. isk. vezértanító kérést adott be a választmányhoz, hogy Szucsák, Méra, Mákó és Gyalu tanító és tanítónőiből egy külön kör „gyalui kör” alakításához beleegyezését adja, mely kérés jóváhagyó tudomásul vétetvén: az ez ügyben szükséges lépések megtételével Bocz István tagtársat bizta meg választmányunk. A mi e kör működését illeti, arról alább a vidéki körök munkássága előadásánál fogunk említést tenni.

A választmány mozgalmat indított meg a tanítók országos árvaháza alapja javára, s elhatározta, hogy a tantestület minden egyes tagjának egy gyűjtőívet, az elnökség aláírásával s az egylet pecsétjével ellátva küld; a k. választmány azon határozatának figyelembe vételével, hogy mindenki legalább 1 frtot gyűjteni sziveskedjék. A begyűlendő összegről azonban csak a jövőben tudunk beszámolni, mint-hogy az ívek még nem érkeztek mind vissza.

Az országos képviselői tanítógyűlés határozatából az egyes tanítótestületekhez s így hozzánk is megküldettek tárgyalás és javaslat adás végett a következő tételek:

1. A népiskola és a közegészségügy.
2. Az olvasókönyvek szerkesztése.
3. Az ismétlő iskolai oktatás.
4. A törtek tanítása a népiskolában.
5. A természetrajz tanításának anyaga és módszere a népiskolában.
6. A felnőttek oktatása a magyarnyelv elsajátítása érdekében.

A választmány ezen tételeket a nevelésügyi bizottsághoz tette át s melyek közül egy párt részletesen tárgyalt is több gyűlésen keresztül, mint azt szerencsém lesz hátrább bemutatni; s gondoskodott arról, hogy a tételek közül négy, vitatételek alakjában a jelen közgyűlés elé is hozzászólás és megállapodás végett előterjesztessék.

A fentebbiekben a k. választmány működésének ide tartozó mozzanatait ismertetvén, — azon megjegyzéssel, hogy a hatáskörébe tartozó folyó ügyeket elintézte: nevezetesen az anyai bajt okozott hátralekösök ügyét, úgy a „Család és Iskola” előfizetését és a tagsági díjakat illetőleg, — az állandó szakbizottságokról kell említést tennünk.

Az ügyrend értelmében a november hóban tartott választmányi ülésen megalakultak tanítótestületünk szakbizottságai; a nevelésügyi szakosztály elnökének Paal Ferencz, a

tankönyv bíráló bizottság elnökéül pedig Fazakas József tagtársak választottak meg.

A nevelésügyi bizottság 1873 december 4-én kezdette meg munkásságát. E bizottságba beiratkozott a központi választmány felhívására az egyesület helyt lakó tagjainak nagy része, úgy, hogy a tagok száma 44-et tett ki.

Ezen ülések jegyzőjének felkérte Váradi Albert tagtárs. A nevelésügyi biz. első három ülésin Propper Ferencz tagtárs mutatta be azon rajztanítási rendszerét, melyet több évi tapasztalata után a népiskolákban sikeresnek és oda behozandónak talál. A pont, vonalból álló hálózatos rendszert a gyermekek gyakorlatlan szemére nézve nem tartja célszerűnek, e helyett ajánlja a falitábla fokozati beosztását, s ennek megfelelően az általa készített s könyvtári uton is kapható rajzlapok behozatalát.

Előadó a rajztanítást palatáblán kezd, meg még pedig olyképpen, hogy a palatáblára egy papírból készült keretet alkalmaz, mely mind négy oldalán egyenlő távolságon lévő arányos mértékkel van ellátva és számozva; a jobb oldalon is ugyanazon szám jelzi felülről lefelé a méretet, mint a baloldalon, hasonlóképpen a felső és alsó oldalt is.

Az így felszerelt palatáblán megkezdve a tanítást az I. lecke nem lenne más, mint a vonalzó mellett vonalok húzása fekvő irányban.

A II. lecke: 3 féle függő vonal húzása (u. m. vékony, vastag és szaggatott.)

A III. lecke: ferde vonalok húzása a fenti 3 féle alakban mindig vonalzó segítségével.

A IV. lecke: konstruálás vízszintes és ferde vonalokkal; az V. lecke: a tábla középpontján a méreteket összekötő számtalan sugár, síklapok alkotása.

Az öt leckét előadó csak előgyakorlatnak tekinti és a tulajdonképpeni rajztanítást a szögekkel kezdi meg. Ezekről áttér a három szögre. Elsőnek egy derékszögű háromszöget alkot, erről átmegy az egyenoldalura és mindezeket papírból kivágott alakokkal érzékelteti. Az egyszerű háromszögből összetétel útján négyszöget készít. A minta háromszögből dülényt, ebből újra négyzetet, a 2 négyszögből téglányt. Három minta három szögből ferde négyzetet, szóval egyik alakot mindig a másikkól, tehát az ismeretlen az ismertből származtatja. Ezekután az összeillőség és hasonlóság esetét mutatta be, továbbá a részarányosságot.

A sokszögekből s hat szögöt veszi fel a minta három szögekből származtatva.

A II-ik részben vonalzóval és körzővel dolgozik, s első sorban is rávezeti növendékeit a körző kezelésre. Itt előre bocsátja, hogy a körzővel való rajzoláznál is ugyanazon logikai rendben fog haladni, mint a vonalzóval rajzoláznál.

Először is az egyenes vonalok felezését körző segítségével, ezután a kört mutatja be a gyermekeknek a gömb metszési lapján érzékeltetve. Ezután a körző segítségével rajzol egy kört, melynek keletkezését megmagyarázza és hogy a körök egymáshoz viszonyát bemutassa, rajzol közös középponti és nem közös középponti köröket. A körbe meghúzza az átmérőt, megmondja, hogy ennek $\frac{1}{2}$ része a sugár, bemutatja a húrt, érintőt, körszeletet, körzikket stb.

A kör felezéséről áttér a kör középpontjának kikeresésére. Alakokat konstruál körzővel. Ezekután jön a kör kerületének kiszámítása és fokokra osztása. A szögek szerkesztése és felosztása körző segítségével és adott hosszúságú vonalokkal. A négyzet szerkesztése, valamint a téglány, dülény, dülényded, ebből a trapez stb. A négy szögök után a sokszögeket, azután a kerüléket és végül a csiga vonalat.

Végzetre a távlati rajzolást veszi fel, s hogy a távlati és ábrázoló mértani rajzok közti különbséget kimutassa előbb az ábrázoló mértanból vesz fel néhány elemi példát és csak azután kezd távlati rajzoláshoz. A távlati rajz megkezdésekor bemutatja a távlati gépet. Ezen gyakorlatok után átmege a szabadkézi rajzolásra és rajzol különféle alakokat, mint almát, körtét, házat stb. Előadását azzal a megjegyzéssel zárta be, hogy rendszeréből egy bizonyos rész a jól berendezett népiskolában elvégezhető és a hátralévő rész az ismétlő, vagy vasárnapi iskolákban befejezhető. E nézetében osztozott a nevelésügyi bizottság legtöbb tagja is.

Benedek Samu a törtek tanítása a népiskolában czimű tétel tárgyalását kezdte meg. Előadó azt mondja, hogy a törtek tanításának megkezdésénél két nézet van; az egyik az, hogy a tizedes törteket kell előbb tanítani, a másik nézet pedig az, hogy a közönséges törtekekkel kell a tanítást megkezdni. Tétéle tárgyalása alkalmával gyakorlati példákkal mutatta be fokozatosan haladó tanítási módszerének egész menetét és pedig 5 ülésen keresztül, mely idő alatt a résztvevő tagok között több tanuságos eszmecsere váltott.

Miután ezen tétel itt a mélyen tisztelt Közgyűlés előtt javaslat alakjában nevezett tagtársunk által tárgyalás alá előkészített módjában áll a t. közgyűlés minden tagjának a vitatétel egyes pontjához hozzászólni.

Tantestületünk második állandó szakbizottsága, a könyvbíró, a lefolyó egyesületi évben kiváló munkásságot fejtett ki.

A bizottság ez idei elnöke Fazakas József, jegyzője Balázs József tagtársak s tagjainak száma 27 volt.

Tartatott összesen 8 ülés, melyeken 25 pont vétetett jegyzőkönyvre.

1) 1883 november 27-én Staudner Gyula, Nagy László „Beszéd- és értelem gyakorlatok“-at. Kiadatott 1881. Budapesten.

2) decz. 11-én Albert Károly, Morvai K. Torna zsebkönyvét. Kiadatott 1876. Kecskeméten.

3) decz. 11-én Bournász János, Dr. Császár Károlynak 1883-ik évben Budapesten kiadott természettanát.

4) 1884. január 22-én Binder Laura, Szécskai Istvánnak 1883-ik évben Budapesten kiadott természetrajzát.

5) január 22-én Schwarczel Ádel Barna J.-nek 1881-ben Budapesten kiadott földrajzát.

6) febr. 12-én Butyka Vilma, Fűrér Ignác és Schön J.-nak 1883-ban Budapesten kiadott nyelvtani példatárát.

7) febr. 12-én Dr. Ferenczi Zoltán, Sebestha Károlynak 1883-ban Budapesten megjelent Magyar nemzet történetét.

8) márczius 11-én Kozma Józsefné, Gyertyánffi István Dr. Kiss Áron és Radó Vilmosnak olvasókönyvét.

9) márcz. 11-én Deák József, Seidel Pálnak 1879-ben Budapesten megjelent természettanát.

10) márcz. 11-én Deák József, Szőke Istvánnak természettanát.

11) április 8-án De Gerandó Antonina, Virág és Valternek 1883-ban Budapesten kiadott számtanát.

12) április 8-án Dr. Lehman Róbert, Roller M.-nak 1883 évben Budapesten kiadott könyvteltanát.

13) április 22-én Dr. Veress Vilmos, Dr. Lutter Nándor 1879-ben Budapesten kiadott számtanát.

14) április 22-én Staudner Gyula, Gyertyánffi István, 1884-ben Budapesten kiadott s II-ik kiadást ért: irva-olvasás tanításra vonatkozó vezérkönyvét.

A megbírált könyvek közül népiskolákban való használatra ajánlottak:

- 1) Nagy László Beszéd- ért. gyakorlata.
- 2) Morvai Károly Tornazsebkönyve.
- 3) Gyertyánffi, Kiss és Radó Olvasókönyve.
- 4) Szőke István Természettana.
- 5) Roller Mátýis Könyvteltana.
- 6) Gyertyánffi Irva olvasáshoz irt vezérkönyve.

Nem ajánlottak:

- 1) Dr. Császár K. Természettana.
- 2) Szécskai J. Természetrajza.
- 3) Barna J. Földrajza.
- 4) Fűrér és Schön Nyelvtani példatára.
- 5) Sebestha K. Történelme.
- 6) Seidel P. Természettana.
- 7) Virági, Valter Számtana.
- 8) Lutter Nándor Számtana.

A fennebbiekből meggyőződhetik a mélyen tisztelt Közgyűlés arról, hogy tantestületünk könyvbíró bizottsága igyekezett a népiskolák számára irt tankönyveket megbírálni, tanügyünk fejlődését ez által is előmozdítani; jegyzékét egybeállítva, a használható tankönyveknek ez által tájékozást nyújtott a tankönyv irodalom tág mezején.

Miután a választmány és a központban levő állandó szakbizottságok működéséről beszámoltunk, tantestületünk vidéki köreinek munkásságáról kell említést tennünk. Az 1883/4-iki egyesületi évben tantestületünknek négy vidéki köre volt: u. m. a b.-hunyadi, n.-almási, mócsi és a gyalui.

A központi kör ez évi gyűlését 1884 márczius 8-án tartotta meg Benedek Samu tagtárs elnöklete alatt.

(Folytatása következik.)

Nagy Kálmán
titkár.

Ki hát a licitátans?

(Válasz Gelléri Mór urnak.)

Gelléri ur az „Ellenzék“ közelebbi (október 31-én 255-ik) számában „A kolozsvári licitáció!“ czimen egy közleményt tesz közzé, melyet alólírottak szó nélkül nem bagyhatunk, egyfelől azért, mert tendenciózus lármájával félre igyekszik vezetni az olvasó közönség figyelmét a földolgról, másfelől azért, mert alaptalan és sértő gyanúsításokat és vádakot foglal magában, melyeknek súlya minket ér leginkább, mint amaz igénytelen kis könyvnek a szerzőit. Ezekre saját reputációnk érdekében kénytelenek vagyunk válaszolni és pedig a tekt. szerkesztőség engedelmével éppen azon a helyen, a hol megtámadtunk.

Ha csak arról volna szó, hogy az iparos inasok számára Gelléri urék is irtak egy olvasó-könyvet, meg mi is egyet; a Gelléri uréké pár héttel hamarabb került ki a sajtó alól, mint a miénk, s Gelléri urék ott a fővárosban egyfelől összeköttetéseiknél, másfelől hivatali állásuknál fogva nagyobb apparattal rendelkeznek könyvük elterjesztésénél illetőleg, mint mi itt a vidéken, — mondjuk, ha csak arról volna szó, akkor nekünk nem volna s nem is lehetne szavunk az egész dologhoz, különösen a nagy olvasó közönség előtt nem, melyet úgy sem érdekel, hogy X-nek, vagy Y-nak az abécézéjéből tanítják-e olvasni a mesterinasokat.

Még az ellen a pöffeszkedő hang ellen sem szólalnánk fel, melylyel jónak látta Gelléri ur gyanúsító közleményét elmondani; mert hiszen, ha Gelléri ur azt magához illőnek találja, az az ő ízlése dolga; mi legfeljebb azt mondhatnók rá: le styl c'est l'homme.

De nem ezekről van szó, Gelléri ur, hanem ezeknél fontosabb és általánosabb érdekű dologról, t. i. a szabad versenynek erőszakos megakasztásáról, egy magas hivatali állás tekintélyével és hatalmával való visszaélésről, melyet ha lábrakapni engedünk, nemcsak szegyenére, de idővel kimondhatlan kárára is válhat tankönyv-irodalmunknak. (Nehogy félreértsen, Gelléri ur, nem a mi igénytelen könyvünkről van szó, hanem a szabad verseny elnyomásáról, s

az ily előzmények sikere által mindinkább felbátorodó tankönyvmonopoliumról.) Ennek orvoslását kértük és kérjük mi folytatást

Nincs nekünk semmi bajunk az önkönyvével, sem nem irigyeljük a Dobrovszki Agoston barátjoktól kapott honoráriumot; használják jó egészséggel, ha megszolgálták rá. Bármily szokatlannak tűnjék is ez fel ön előtt, ott a fővárosban, mégis biz osíthatjuk, hogy nincs itt semmi aféle klik, a minőt jónak lát Gelléri ur, valószínűleg a dolog félreecsavarása céljából, mindegyre hangoztatni. Elhítheti nekünk, hogy az ön által denunziált „titkos szövetség“ „rút kenyeririgységből támadt hajsza,“ s többféle rémlátásai mind csak az ön képzelődésének termékei.

De, hogy ön is megérthessen minket, s mi is meggyőzhessük önt állításaink igazságáról, engedje meg, hogy a dolog geneziséit elmondhassuk s habár csak vázlatosan is, mert részletekre kiterjeszkednünk a tér szűke sem enged, — bemutassuk lényegében azt, a miről önt, — legalább epés zeloizításából következtetve, úgy látszik illető szerkesztő társa nem tájékozta híven.

1884. febr. 6-án vett részt Jágoosi Péterffy József, az ipariskolák felügyeletével megbízott miniszteri biztos ur városunkban az éppen érte összehívott iparkamarai választmány és ipariskolai felügyelő bizottságok vegyes gyűlésén. Minthogy később hivatkozni fogunk rájuk, ide iktatjuk a gyűlésben részt vett tagok neveit is. Jelen voltak: Zsigmond Dezső kamarai és bizottsági elnök, Gámán Zsigmond titkár, Váradí Károly kir. tanfelügyelő, Bogdán István kamarai alelnök, Tömösvári Miklós ipartestületi alelnök, Rieger Imre bizottsági jegyző, Böckel Károly bizottsági tag stb. és alólírott Kiss Sándor, az ipariskolák igazgatója. E gyűlésen a többek közt szóba hozott az a régóta érzett hiánya is, hogy nincs egész irodalmunkban a mi ipariskolánk igényeinek megfelelő, tehát használható olvasókönyvünk, s e miatt az iparos tanulók a tanórákon nem figyelnek, unatkoznak, az olvasást nem kedvelik meg, s felelete csekély a siker, melyet ily körülmények között el lehet velők érni. Erre a miniszteri biztos ur hivatkozván, hogy városunkban már régóta benoizott az iparos tanoncok iskoláztatása, s a tanítói kar tagjai elég gyakorlatot szerzhettek — ajánlotta, hogy készítsenek egy alkalmas olvasókönyvet, mert ő kész azt ajánlatával támogatni s hatásánál fogva elterjedését előmozdítani; ez által — mint mondá, — a kiadási költségek miatt támadható aggodalom is el van oszlatva.

E buzdításra a vegyes bizottság hajlandó lett a kiadás költségeit előlegezni, s az olvasó könyv elkészítésével minket, alólírottakat, bizott meg.

Mi az iparos iskolák összes tanítóit egy értekezletre felkérvén, tapasztalataikat és nézeteiket meghallgatván, hozzá fogtunk a munkához, s legjobb tudásunk és tehetségünk szerint el is készítettük az alsófoku ipariskolák első osztálya számára írt olvasókönyvünket. Midőn éppen sajtó alá rendeztük, meglepetve olvassuk a „Néptanítók lapja“ július 16-ki számában, hogy Dobrovszki könyvtáros ur hirdert egy új iparisk. olvasókönyvet. Nem az lepett meg, hogy más is belátván egy ily fajta jó könyv hiányát, sietett azt pótolni, sem az, hogy e másik új könyv tábláján Dr. Emericzy Géza képezdei és iparisk. igazgató és Gelléri Mór országos iparegyesületi titkár urak nevét olvastuk, hanem meglepett az, hogy Jágoosi Péterffy József miniszteri biztos ur is belekerült a szerkesztői triumvirátusba. E szerint egy könyv helyett kettő; nó, hát jól van így is; szabad a verseny; győzzön a jobb; az úgy csak nyerhet vele.

Ipariskolai felügyelő bizottságunk tartván magát a minisztr. biztos ur ígérétehez, július 20-kán (48. sz. a.) nem késétt jelentését felküldeni Jágoosi minisztr. biztos urhoz, értesítendő őt arról, hogy könyvünk sajtó alá adatott, s mihelyt onnan kikerül, azonnal lesz szerencséje a bizottságnak egy mutatvány példányt megtekintés, s ha arra méltónak találta, ajánlás végett felküldeni.

Tehát kérjük, Gelléri ur, jegyezze meg, hogy Jágoosi urnak biztos tudomása a mi könyvünk létezéséről július 21-kén kezdődik

Erre Jágoosi minisztr. biztos ur nem is késétt válaszával s július 23-kán 428 sz. a. azt írja a felügyelő bizottságnak, hogy jól emlékszik a bizotts. gyűlésen folytatott eszmecsere; aztán így folytatja: Miután én magam is feleltébb szükségesnek tartottam egy olvasó könyv szerkesztését, oda nyilatkoztam, hogy hatáskörömmel fogva egy ily könyv elterjedését biztosítani tudom. Ez által el lévén hártva a fenförgő aggodalom, mely a költségből támadt, úgy állapodtunk meg, hogy a tantestület a könyv szerkesztésének megkezdése előtt egy értekezletet tart, melyben a szerkesztendő könyv vázlata meg fog állapíttatni, és hogy ezen értekezletre én is meg leszek hívva. Ekkor arra kértem a tek. bizottság tagjait, hogy a dologgal sietni kell s hogy engemet 8 nappal a tartandó értekezlet előtt értesíteni szíveskedjenek. Vártam, vártam; de értesítést nem kaptam, s binnem kelle, hogy a tantestület felhagyott tervével. És mivel igen s éreztem egy jó olvasókönyv szükségét, engedtem Emericzy ké-

pezdei igazgató felhívásának, s így keletkezett a keresztkötetésbe ide zárt új olvasó könyv, mely a nm. miniszternek is bemutatott. Sajnálom, hogy a dolog így történt, de át méltóztatnak látni, hogy én mit sem tehetek róla. En sokkal szerényebb ember vagyok, hogy sem kötöttem volna magamat ahoz, hogy a terv megállapításánál részt vegyek: meglegedtem volna azzal, ha legalább magán úton értesítettek volna a felől, hogy a könyv készül. — ez elég lett volna arra, hogy Emericzyt figyelmeztessem, s inkább egyesítettem volna az erőket, mintsem azokat szétforgácsolva lássam.

Ime, ezen tény által ismét hebizonyult, hogy sokkal jobb az ügyet a személyes kérdés fölébe helyezni! Végezetül így szól a levél: „a t. tantestület engemet, mint felfogása szerint. laikust, mellőzni kívánt a terv elhatározásánál, s szükségét sem látta annak, hogy értesítsen a felől, mi történik, s így engemet felmentett adott ígéretemtől. Ezt azonban csak mellesken jegyeztem meg. A dolog lényegére vonatkozólag köszönettel fogom venni a cserepéldányt, s úgy, a mint az Emericzy könyvét ajánlottam, ajánlani fogom a legmelegben a zt is, melyet az ottani tanfériak szerkesztettek, meg lévén győződve, hogy lesz oly jó az is, mint ez. Kiváló tisztelettel stb. Jágoosi Péterffy J. miniszteri biztos.“

Részint nevetve, részint bosszankodva másoltuk le Jágoosi min. biztos ur idézett levelét; nevetve a felett, hogy a kelepczébe került társszerkesztő ur, hogy igyekszik kibúvó lyukat keresni, ne hogy gseftelő társnak tartassék, de bosszankodva a felett, hogy egy minisztr. biztos így csorbitja: hivatali állása hitelét és tekintélyét a vidéken.

Arról a megállapodásról, hogy az értekezletre hívjuk le Jágoosi urat is a fővárosból, értesítvén őt 8 nappal előre, egyetlen egy szó sem volt. Hivatkozunk ez állításunk igazolásáért a gyűlésen részt vett és fennebb egyenként megnevezett bizottsági tagok mindegyikére. Ez a ráfogás csak szorultságban jutott eszébe Jágoosi urnak akkor, midőn válaszolnia kellett a bizottság levelére; mert az előtt bizonyval maga is komikusnak tartott volna egy olyan megállapodást, hogy az olvasni is csak baktatva tudó mesterinasok számára szánt igénytelen olvasókönyv terve előkészítéséhez miniszteri biztos kérsékek le Budapestről. Hiszen a mit Jágoosi ur ide vonatkozózt mondani akart és tudott, volt alkalma elmondani a gyűlésen; de meg ott volt a miniszteri tanterv, abban elég részletes és helyes utasítás foglaltatik, kaptunk mi abból elvi tájékozást cleget.

A mi pedig a gyakorlati kivitelét illette, arra nézve Jágoosi ur, a ki tankönyvirással és tanítással soha sem foglalkozott, nem veheti rossz neven, ha nekünk, a kiknek az a mesterségünk, valóban eszünkbe sem jutott tőle kérni utasításokat, hanem igen is kértünk azon t. tanító társainktól, a kiknek e térer van tapasztalatuk, mert már évek óta bajlódnak az iparos tanoncok iskoláiban a tanítással és fegyelméssel.

A mi a levél azon passzusát illeti, hogy várta, várta; de értesítést nem kapott stb. csak az a megjegyzésünk, hogy bírván a minisztr. biztos ur ígérte, nem láttuk szükségesnek e tárggyal tovább alkalmatlankodni, gondolván majd ha készen lesz a könyv, szolgálunk egy mutatvány példánnyal s ha iónak találja, mindenkör módjában lesz ajánlani.

Mi csak ennyit kértünk és kívántunk könyvünket illetőleg, de ennél többet a másik könyv érdekében sem lett volna szabad a minisztr. biztos urnak tennie. Mi a magunk részére sem úgy értettük volt Jágoosi ur azon nyilatkozatát, hogy „hatáskörömmel fogva egy ily könyv elterjedését biztosítani tudom,“ hogy tehát hivatalos állásával visszaélve, preszsiót gyakoroljon, és elfojtsa a szabad versenyt akár az Emericzy-féle, akár más termékkel szemben; de viszont a mit azok jogául elismerünk, magunk számára is fentartjuk. Egy minisztr. biztosnak, a ki az ipariskolák felügyeletével van megbízva, csak örvendeni kell azon, hogy egy második, esetleg harmadik, negyedik olvasókönyv is napvilágra kerül; jöhet jónál jobb, annál több között lehet válogatni, s az úgy csak nyer vele. E szerint nem érezhette magát adott ígérete alól felmentettnek, mert nem volt joga többet ígérni mint a mennyit most is kötelessége beváltani, ha a munka jónak ítéltetik. Aztán meg ha Jágoosi ur komolyan akarta volna tudni a dolog miben létét, egy egyszerű levelező-lapon végére járhatott volna „megakadályozandó az erők szétforgácsolását, s felébe helyezendő az ügyet a személyes kérdésnek!“

Mi igazán vártunk, vártunk, hogy Jágoosi min. biztos ur mikor váltja már be levele végén tett ígérte; de július 21-ke óta mind e mai napig egyetlen szóval sem emlékezett meg arról, hogy jelent meg egy másik ily fajta könyv (és pedig az ő buzdítására) tehát vegyék az iparisk. hatóságok azt is figyelembe, hasonlítsák a kettőt össze, és vegyék fel az iskolákba azt, a melyiket észszerűbbnek találják. Jágoosi ur sikeresebbnek látta másképen járni el a

dologban. Miniszteri biztosi levélpapírosára köriratokat nyomtatott, s ezekkel július havában (a nap nincs kitéve a köriraton, Jágócsi ur tudja miért) lázas sietséggel elárastotta az ország összes ipariskoláinak hatóságait, küldött a polgármestereknek, tanfelügyelőknek, küldött minden városba, a hol tudta, hogy ipariskolák vannak vagy lesznek. E köriratokban, melyekhez a Jágócsi ur által szerkesztett könyv egy-egy példánya is mellékeltetett, kövér betűkkel a következő szerény és előrelátó felhívások foglaltaknak:

„Ezen olvasó könyv egyedül áll a maga nemében s pótolni fogja azon érezhető hiányt, mely kivétel nélkül minden ipariskolában mutatkozott, . . . kérem oda hatni, hogy az ipariskola részére a megrendelés mielőbb megtörténjék és pedig oly formán, hogy minden tanulóknak okvetetlen meglegyen a maga könyve, . . . az ország összes iparostanoncz iskoláiban megkívántató egyöntetű tanítás követeli azt, (t. i. hogy Jágócsi urék könyve vétessék be) stb. S a hivatalos körirat alján a Dobrovszki és Franke könyvkiadó firma jelenti is, hogy egy példány ára 50 kr., tömeges megrendelésnél 10 százalék árleengedés.

A mint egyik vidéki városban lakó tanító társunk leveléből értesülünk, Jágócsi min. biztos urnak olyan átiratai voltak, a melyekben kilátásba helyezi, hogy az iskolát nem sokára meglátogatja, s személyesen fog meggyőződni arról, vajjon ezt az igen czélszerű olvasókönyvet (már t. i. Jágócsi urékét) bevették-e s milyen sikerrel használják. Az e fajta köriratok, úgy látszik, a kisebb városok tájékoztatlanabb és félénkebb szívű iparisk. hatóságainak voltak száma, különösen oda, a hol államsegélyt élveznek.

Addig verjük a vasat, a míg meleg, gondolá magában Jágócsi miniszt. biztos ur, s nagy sietségében jónak látta elfeledkezni igéretéről; szemet hunyni azokra a bírálatokra, a melyek a szóban levő két könyvet érdemük szerint méltatták, és siketnek tetteti magát azok ellen a hangos óvástételek ellen, melyek hivatalos állással való visszaélései miatt ellene felzúdultak. Igen, mert jól tudta azt Jágócsi ur, hogy a hová, kivált az elemi fokon álló iskolákba, sikerül egyszer valamely tankönyvnek bejutni, nem egy hamar fog az onnan kikopni és mással felcseréltetni. Nagy áron ugyan, de annak megfelelő árért, el kell ismernünk, hogy Jágócsi ur, a miniszteri biztos, nagy szolgálatot tett Jágócsinak, a szerkesztőnek és természetesen társainak is, nem feledve ki a könyvkiadó urat sem.

De ebből megértheti a t. olvasó közönség azt is, miért érezte magát felhiva Gelléri társszerkesztő ur arra, hogy egész a gorombaságig menő vehemenciával törjön lándzsát szerkesztő társának, a miniszteri biztosnak védelmére.

Elismerjük, hogy jó szolgálatot tettek egymásnak, de az már más kérdés, vajjon ilyen jó szolgálatot tettek-e hazánk tanügyének is? Eljárásuk hasznára válik-e az ország ipariskoláinak, azok tanítóinak és előjáróságainak s előmozdítja-e a csakis szabad verseny és méltánylás által fejlődő folytonos javulást és javítást? Mi azt hisszük, hogy nem; legalább erről győznek meg minket azok az átiratok és magánlevelek, melyeket az ország különböző városából a hova könyvünk egy-egy példányát megküldöttük, részint az iparisk. előjáróságoktól, részint tanitótársainktól kaptunk. Ezeknek egy részéből azt olvastuk, sajnálják, hogy hamarabb nem volt tudomásuk róla, de már engedve a miniszteri biztos ur sürgetésének, ennek a könyvet vették fel s hozatták meg iskoláik számára; más része meg azt juttatja tudomásunkra, hogy a tanitói kar összehasonlítván a két olv. könyvet, határozottan a miénk mellett nyilatkozott, mert ezt körülményeik között használhatóbbnak találta, de az isk. előjáróság a könyv kérdését másodrendű dolognak tekintvén, fontosabbnak tartotta a államsegélyt nem kockáztatni s ezért a miniszt. biztos urnak kívánságát teljesíteni. Sőt tudomásunk van arról is, hogy a mi könyvünk bemutatása után is indult el a miniszt. biztos ur kolportóri tisztét teljesíteni s személyesen elnökölvén, könyvét az iskolára oktroyálni.

Igy állván a dolgok, Gelléri ur, kérdjük, ha ön nem lenne érdeklődő fél, nem háborodnék-e fel maga is e visszaélések hallatára? Csodálkozik-e tehát, ha Váradi Károly kir. tanfelügyelő ur, a ki hivatalánál fogva maga is éppen úgy öre és előjárója az ipariskoláknak, mint a miniszteri biztos, s a ki a dolgok folyását kezdettől fogva így látta és tudta, mint a hogy önmek vázlatosan elbeszélte, nem tehetné, hogy fel ne szólaljon?! Felszólt a maga akaratóból, saját igazságérzetéről, nem pedig, mint ön képzeli, valamiféle kilktől ösztönözöttetve; tárgyilagos bírálatot mondott mind a két könyvről s felemelte szavát a szabad verseny védelmére.

Csodálkozik-e Gelléri ur, ha a „Család és Iskola“ szerkesztője, Rieger Imre ur, a ki maga is már tíz év óta tanító ipariskoláinkban, s a ki saját tapasztalatából tudja, mily nélkülözhetetlen eszköze és előmozdítója a tanítás sikerének a jó tankönyv, felháborodással látta ezt a központból üzött érszakoskodást, s a rendelkezésére állott eszközzel, t. i. lapjával igyekezett a hivatali presztíziót ellensúlyozni s az ipariskolák megfélemltet előjáróságait a szabad választásra felbátorítani.

Nós hát, Gelléri ur, a két könyv közül melyiknek az érdekében üzetett a tulajdonképpeni kenyérhájsza, mint a hogy közleményében kiabálja? Mi a szabad verseny mellett küzdünk, az önk magas állásu szerkesztő társa a monopolium mellett; melyikünk szolgál tisztességesebb ügyet?!

A feleletet öre bizva, bevégezzük válaszukat. Hogy Váradi K. tanfelügyelő ur, úgy szintén a „Család és Iskola“ szerkesztője, önmek gyanúsító, fitymáló és sértő közleményét méltónak tartják e arra, hogy válaszoljanak rá, vagy pedig a tanügy érdekében szükségesnek ítélik meg felszólalni, nem tudjuk; az az ő dolguk lesz, mi részünkről, a polemiát ennél befejezetnek nyilvánítuk.

Kolozsvárt, 1884. november 3.

Paal Ferencz,

állami t. képeidei igazgató.

Kiss Sándor,

felsőbb kereskedelmi és ipariskolai igazgató.

Még egyszer az ipariskolai olvasókönyvekről.

Lapunk október havi számaiban, Váradi Károly kolozsmegyei kir. tanfelügyelő ur tollából, egy igen tanulságos és érdekes bírálatot közöltünk, két ipariskolai olvasókönyvről. Czimőket idéznem felesleges, úgy is ismerik azokat a t. olvasóink. E bírálatban részrehabilitáló igazságérzettel mindkét műnek előnyei és hibái egyaránt fel voltak tüntetve. De épp-n ezek alapján csakis az egyik, t. i. a Paal Ferencz és Kiss Sándor-féle ajánlatott ipariskolai használatra. Ugyane számokban foglalkoztunk Jágócsi Péterffy József min. biztos urnak, mint amaz olvasókönyv egyik szerkesztőjének, személyével is, a mennyiben visszaéléseit nyilvánosságra hoztuk. Vádjaink megezőfolthatlan tényeken alapultak. A közölt bírálat pedig, mindkét könyvből vett idézetek elősorolása után, vonta le a következtetést. — Ha tehát e kérdéssel egyáltalában tovább foglalkozni lehet, a bírálat lényegét s a vád alaposságát kellett volna kétségbe vonni; e helyett azonban mi történt: Gelléri Mór ur. ama másik Olvasókönyv egyik társszerkesztője, az „Ellenzék“ czimű kolozsvári napilapban „Kolozsvári licitáció“ czim alatt, magas lóhátról beszélve, pöfeszkedő stílusban közöl egy cikket, melyben a dolog érdeme elől kitérve, minket kenyéririgységgel, pajtáskodással, árulkodással és rágalmazással vádol.

Azon körülmény, hogy Gelléri Mór urnak e cikke külön lenyomatban is megjelent és az összes ipariskolai hatóságok, tanfelügyelőségek stbhez megküldetett, felment minket azon különben is kellemetlen dologtól, hogy azt egész terjedelmében közöljük. Azonban azok kedvéért, kik ez ékes közleményt talán nem olvashatták, az alábbiakban néhány jellemző részletet közlünk belőle.

Kezdődik pedig ez így: „Pár hét óta rendszeresen oly gyalázatos játékok tűznek bizonyos körök Kolozsvárt, melyet — bármennyire igyekeztem e tiszteségtelen és a kenyéririgységen alapuló hajszát kerülni — immár én sem hagyhatok szó nélkül.“

„Egy ipariskolai tankönyvről van szó, melyet Emericzi Géza, J. Péterffy József és alóírott (t. i. Gelléri Mór) szerkesztettek. Szó van továbbá egy másikról, melyet Paal Ferencz és Kiss Sándor urak szerkesztettek.“ Szól arról, hogy művetek a szükség hozta létre, s hogy megjelenése után a miniszteri biztos J. Péterffy József (notabene az egyik társszerkesztő?) azonnal ajánlotta. Leczkéztet, hogy mire használjuk a szakirodalom hasábjait. Vádol, hogy mi rendszeresen üldözzük és rágalmazzuk a miniszteri biztos. Eljárásunkat, bizonyos titkos szövetség által, vehemenciával megindított hajszának nevezi. Kenyéririgységgel vádol a következő szavakkal: „Hogy pedig ez az eljárás rút kenyéririgység bélyegét viseli magán, abból is kiderül, hogy ugyancsak az említett lapszámokban, melyek Péterffy urat leköpdösik, más helyen a két tankönyv tendenciósus bírálatra foglaltatik: alább pedig hozsánnával fogadják, X és Y városkák amaz elhatározását, hogy a Paal-Kiss-féle olvasókönyvből 10—20 példányt megrendeltek“ stb.

Eljárásunkat licitációnak jellegzi, mely annak rovására üt ki, a ki ily feltűnően érszakos eszközökhöz folyamodik.

Szól továbbá, Váradi Károly tanf. ur bírálatáról, melyről többek közt ezeket mondja: „Több észrevételére is el lehet mondani: si tacuisse, philosophus mansisses. És ha mégis tanulni akarunk megjegyzéseinek némely részéből ebből láthatja, hogy a jót elfogadjuk bármely oldalról jöjjön is. Apelles is javított festményén, egy ókori varga ellesett bírálatát következtében. De a vargának volt anyyi esze, hogy nem a festményt kivétel, hanem a papucskok hímes varrását bírálta, ugyanis azt, a mihez értett.“

Ezek főbb vonásaiban a kérdéses cikket jellemző részeket.

E cikkre Paal Ferencz és Kiss Sándor igazgatók (mint ama másik olvasókönyv szerzői) ugyancsak a kolozsvári „Ellenzék”-ben válaszoltak, mely választ, olvasóinknak e kérdésben való kellő tájékozása végett, fennebb mi is egész terjedelmében közlünk.

Ama válasszal be is érthető, ha Gelléri ur nem látta volna jónak alólírottat, mint a „Család és Iskola” szerkesztőjét s a tudvalevő apróbb közlemények íróját, pajtáskodással, kenyérrigységgel, egy ártaftan (?) miniszteri biztos üldözése és rágalmasával vádolni.

Mindenekelőtt tiltakoznom kell azon vád ellen, hogy a miniszteri biztos rágalmaztam. Tényeket soroltam elő, tessék azokat megezáfolni. Mert:

Tény az, hogy a kolozsvári ipariskola felügyelő bizottságát Jágócsi Péterffy József miniszteri biztos ur személyesen biztatta fel a tankönyvek kiadására. E tény alól, egy hivatalos iratban közölt a lap talán állítással, hiába igyekszik menekülni a min. biztos ur.

Tény, hogy a miniszteri biztos ur szövetségben szerkesztett egy könyvet, melybe ő maga csak egy, a vasúthálózatokról szóló, s bármilyen könnyen kiollózható közleményt írt. E tényből, könnyű azon következtetést vonni, hogy a többek fíradott szerkesztők munkájának ellensúlyozására, a könyv terjesztése körül fog nagy szolgálatokat tenni a társszerkesztő. Mit meg is tett, hiszen Gelléri maga mondja, hogy alig néhány hónap alatt 7000 példány fogyott el, s közelebb sajtó alá rendezik a második kiadást. — E nagy kelendőséget csak nem akarják könyvük jóságának tulajdonítani, hiszen kivéve az egyetlen „Egyetértés”-t, (melynek Gelléri ur egyik bel munkatársa) minden lap a melyik a két munkát ismertette, még a m. kir. közoktatásügyi miniszterium kiadásában megjelenő „Néptanítók Lapja” is rövid, de tárgyias, bírálat alapján a kolozsváriaknak adta az előnyt. — Ez összhangzó ítéletet csak nem tulajdonítja a mi pajtáskodó eljárásunknak?!

Tény, hogy a min. biztos ur a Kolozsvárt szerkesztett könyv ajánlását megígérte: és ugyancsak tény, hogy emnek érdekében soha egy sort sem írt; sőt hivatalosan elrendelte, hogy az „egyetértés”-gert az ország összes ipariskoláiban csak azon könyv használtassék, a mely után az ügynöki perczent neki valószínűleg biztosított.

Tény, hogy hivatalos átiratban tudatta a vidéki ipariskolák előjáróságát, hogy könyvének bevételéről személyesen fog meggyőződni.

Tény, hogy vidéki városokban ő maga, mint miniszteri biztos, elnökölt azon gyűlésekben, a hol a tankönyv bevételének kérdése tárgyaltott. Pedig Gelléri ur azt állítja, hogy a kolozsvári könyv megjelenése után a min. biztos ur az ő könyvük érdekében nem tett egy lépést sem. Ez egyszerűen nem áll, mert a mire itt hivatkozunk, jóval azután történt. Ha kívánsi Gelléri ur megtudni, hogy ily fellépések hol történtek, kérdezze meg t. szerkesztő társát, mert neki még jobban kell tudnia mint nekünk.

Ugyancsak megezáfolhatlan tény, hogy a miniszteri biztos ur hivatalos szám alatt kiadott köriratát egyuttal ügynöki hirdetések közlésére használta fel. Méltóztassék a f. évi 403 sz. alatt kiadott körrendeletet megneézni, melynek alján Dobrovszki és társa könyvkiadó cég hirdeti a mű árát, és a tömeges megrendelésnél adandó 10% kedvezményt. Ez eljárás a maga nemében pártatlan, de valjuk be, egyuttal practicus is, ajánljuk más hatóságoknak figyelmébe; a hivatalos iratok hátlapjai a hirdetésekre pompásan felhasználhatók, s még jövedelem is foly be ebből.

E tények közül egyiket-másikat soroltam elő lapomban, ismételtelen mondom, tessék azokat megezáfolni, csak azután vádaskodni.

Az igazságot a maga merevségében mondtam el, v. ssaélést ostoroztam, mi nem csak jogom, hanem mint tanügyi lapszerkesztőnek, a hazai tanügyi érdekében kötelességem is volt.

Egyuttal tiltakoznom kell azon vád ellen, hogy pajtáskodás és kenyérrigységből szólaltam fel. Az ipariskolai oktatás terén szerzett 10 éves tapasztalat eléggé meggyőzött arról, hogy minő igényekkel léphetünk fel egy oly könyvvel szemben, mely az értelmileg és erkölcsileg egyaránt fejletlen iparos inasok képzését eszközölni van hivatva. Ezt tudva, a mily örömmel vettem tanférfaik hézagpótló munkáját, ép oly sajnálattal értesültem azon visszaélésekről, melyeket hivatalos hatalmával szerkesztő társuk üzött. A tankönyvmonopolium ellen s a szabad verseny érdekében emeltem szót.

Vádképpen említi fel Gelléri ur, hogy lapom azon száma, melyekben ez ügýröl szó volt, az ipariskolai hatóságoknak megküldöttem. Megtörtént biz ez. De ha egyáltalában azt akartam, hogy a kolozsvári tankönyv megjelenéséről az illetékes hatóságok tudomást szerezzenek, ez egyetlen eszköz állott rendelkezésemre, mit fel kellett használnom. mert tudtam, hogy az itteni szerkesztők háta megett nincs egy második miniszteri biztos, ki Jágócsi Péterffy József ur eljárását ellensúlyozni tudná.

Gelléri ur cikkében leezkétet is, a mennyiben útastításokat ad, hogy mi egy tanügyi szaklap keretébe illő és mi nem. Tanácsai nélkül is tudtam és tudom, hogy mi egy szakközölyni feladata. Azoknak a megélczelt híreknél közölyésére nagyon is szükség volt, mert egyes helyeken az államsegély elvonásától féltve, engedtek a miniszt. biztos ur hivatalos pressiójának. Azután meg az idézett vá-

rosokat talán csak ismeri Gelléri ur Magyarország térképéről, kár oly fitymáló kicsinyléssel nyilatkozni rólok.

Továbbá meg azzal se dicsekedjenek az urak, hogy könyvünk-ből annyi meg ennyi példány fogyott el, ne ám, mert mentől nagyobb e szám, annál több visszaélésre enged következtetünk. Jobb lesz e helyett egy néhány tisztességes tanügyi embert keresni azok köréből, a kikre sikerült compilált műveket ráerőszakolni, s a kik ezt iskolájukba felvéve, gyakorlatilag is megismerkedtek a könyv hasznosíthatóságával (?) s ezeket felkérni, hogy a saját nevök alatt merjék ajánlani az Önök művét, mint a czélnak megfelelőt. Kíváncsiak vagyunk, hogy kapnak e ilyent . . . ingyen?!

Végül még a Váradi Károly bírálatára vonatkozólag mondotakra kell néhány szóval reflektálnunk. Azt állítja Gelléri ur, hogy Váradi Károly észrevételeinek legtöbbszörével alaposan blamirozta magát Ugyan ki előtt t. uram? Ki is kap egy példát nevezetesen, hogy a juh, a méh leírását stb. tárgyaló olvasmányokat bíráló mint nem ipariskolai tankönyvbe valókat, kihagyandónak véli. Erre csak az a megjegyzésünk, hogy bizonyára helyesebb dolog lett volna a juh száraz leírása helyett, gyapja feldolgozásának tüzetesebb ismeretét közölni.

Furcsa szerénységgel végzi e részletet Gelléri ur, midőn azt mondja, hogy a bíráló megjegyzéseiből tanul, mint Apelles az ókori vargától. Gelléri ur itt egy olyan emberrel áll szemben, ki évtizedeken át mint tanár működött, ki a kolozsvári ipariskolának szervezője s éveken át igazgató tanára volt, ki a tanügy terén ismert névvel bír s ép ez érdemeiért nevezetett ki tanfelügyelőnek. Gondolja meg Gelléri ur, hogy ha e kérdésben Apelest és a vargát óhajta szerepeltetni, a bíráló közönség könnyen kitalálja, hogy ki a festő és ki a varga.

Gelléri ur cikkében még a miniszteriumnál való feladásról is tesz említést. Ez a miniszteri biztos ur személyi ügye lévén, nem foglalkozunk vele. Mellékesen csakis annyit jegyzünk meg, hogy korántsem feladásról, hanem jelentésről van szó, mely pedig a miénknél illetékesebb körből történt. Legyen meggyőződve Gelléri ur, hogy a miniszteri biztos személyével, mint ilyennel, eddig sem volt s a jövőben sem lesz bajunk; azonban a köztisztviselőnek ténykedése a nyilvánosság bírálatá alá tartozik, s mihelyt újabb visszaéléseiről szerzünk tudomást, kötelességünknek fogjuk ismerni, küzdeni ellene a rendelkezésünkre álló eszközökkel.

Rieger Imre,

a „Család és Iskola” szerkesztője.

VEGYESEK.

— **Lapunk** mai számához egy egész iv mellékletet adunk. mit a felhalmozódott közlendők mellett, még azzal is indokolhatunk, hogy az ipariskolai olvasókönyvek ügyében közölt cikkek a rendes tért el ne foglalják.

— **Lapunk** kiadóhivatala. A mult hó utolsó napjain tartott közgyűlésen, lapunk eddigi pénztárnoka T. Dézsi László ur lemondván, helyette pénztárnoknak Nagy Kálmán I. községi iskolai igazgató választott meg. (Lakása: Feleki út 1. szám.) Kérjük az előfizetési pénzeket, hirdetéseket és reclamációkat a mai naptól hozzá címezni.

— **Tantestületünk közgyűlése** f. év október hó 29. 30 és 31-én a lapunkban már közölt tárgysorozat szerint, a tagok nagy részvéte mellett tartatott meg. Az elnöki megnyitó beszédet, a t. f. k. iri jelentést, Váradi Károly kir. tanfelügyelő ur felolvasását, továbbá az előadott vitatételeket külön-külön közöljük, ezért részletesebb tudositást adunk felesleges.

— **A III-ik országos tanító gyűlésre** tantestületünk képviselőivé Benedek József együletünknek évtizeden át volt érdemes elnöke és Koloszar Lajos a b. hunyadi áll. iskolák igazgatója választattak meg.

— **Trefort Ágoston** vallás és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltósága október hó 31-én városunkban időzött. — A reggeli gyorsvonattal érkezett, fogadására megjelentek a városi hatóság, a különböző iskolák tanárai és a kolozsmezei tantestületnek a közgyűlésre megjelent vidéki tagjai. — Ez alkalmommal volt az egyetemi új vegytani intézet ünnepélyes megnyitása. Ugyanekkor megtekintette ő nagyméltósága az egyetemi építkezéseket, a felsőbb kereskedelmi iskolát, az állami tanító- és tanítónő képezdét. Előbbinél az internatus berendezését, utóbbinál állandó helyiség építését helyezte kilátásba. Az egyetemi ifjuság a miniszter tiszteletére fákláymenetet, az egyetemi tanári kar pedig banquetet rendezett. Más nap ő exczája Váradi Károly tanfelügyelő ur kíséretében Szamosujvárra utazott.

TARTALOM. Az iskolai takarékpénztárakról. *Váradi Károly*. — Elnöki megnyitó beszéd *Benedek Józseftől*. — Tárca: Az állatvédés és az iskola. *Dr Bartók Istvántól*. — Titkári jelentés. *Nagy Kálmántól*. — Ki hát a licitáns? *Paal Ferencz és Kiss Sándortól*. Még egyszer az iparolvasókönyvekről. *Rieger Imre*. — Vegyesek.